

**โครงการพัฒนาระบบการดูแลเด็กและเยาวชน ในสถานพินิจและคุ้มครอง
เด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี : วิเคราะห์สถานการณ์เบื้องต้น**

**Development of Juvenile delinquents care System in the Observation and
Protection Center of Ubonrajchathanee : Primary Situational Analysis**

**โรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์
สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี**

ธันวาคม พ.ศ. 2543

โครงการนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข

กิตติกรรมประกาศ

ผลการสรุปวิเคราะห์สภาพปัญหาตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่ได้ดำเนินการภายใต้โครงการพัฒนาระบบการดูแลเด็กและเยาวชน ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานีสำเร็จลุล่วงด้วยดีในครั้งนี้ ได้รับการสนับสนุนจาก สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) ทั้งด้านงบประมาณ ด้านวิชาการ ตลอดจนแนวคิดหลัก ในการดำเนินโครงการ โดยเฉพาะ นายแพทย์สมพนธ์ ทัศนียม ผู้อำนวยการสถาบันวิจัย แบบสาธารณสุขภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คณาจารย์จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น ทีมนักวิชาการ ในพื้นที่ที่ทางสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุขภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้เชิญเข้าร่วมใน กระบวนการเรียนรู้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ อาทิ การประชุมวิชาการ การนำเสนอความก้าวหน้า การพัฒนาโครงการวิจัย เป็นต้น ทีมคณะผู้วิจัยได้รับประโยชน์และเห็นแนวทางการดำเนินงาน อย่างชัดเจน ซึ่งได้นำไปสู่บทสรุปในรายงานฉบับนี้ คณะผู้วิจัยจึงขอขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์รัชนิบูล เศรษฐภูมิรินทร์ และอาจารย์จินตนา สิงขรอาจ จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ปรึกษาโครงการวิจัย ที่ได้กรุณาให้ความช่วยเหลือในทุกขั้นตอน ตามกระบวนการวิจัย รวมทั้งการตรวจสอบแก้ไขและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในทางวิชาการ จนกระทั่งทำให้โครงการวิจัยในระยะแรกนี้สำเร็จได้ด้วยดี

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
สารบัญ	ข
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
 บทที่ 1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	3
คำถามการวิจัย	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	4
คำจำกัดความ	6
 บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	
แนวคิดเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม	7
แนวทางการบำบัด แก้อา และฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในสถานฝึกอบรม	10
ความรู้สึกรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง	12
 บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	
ระเบียบวิธีวิจัย	16
ประชากรที่ใช้ในการศึกษา	16
ขั้นตอนการดำเนินงานและวิธีดำเนินงาน	17
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	23
การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล	23
 บทที่ 4 การดูแลเด็กและเยาวชน	24
 บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอในการดำเนินงานต่อไป	36
 บรรณานุกรม	39

ค

สารบัญ

	หน้า
ภาคผนวก	41
ภาคผนวก ก	42
ภาคผนวก ข	45
ภาคผนวก ค	47
ภาคผนวก ง	49
รายนามคณะวิจัย	51

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการดูแลเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานีครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและพัฒนาระบบการดูแลเด็กและเยาวชน ตลอดจนเพื่อพัฒนางานสุขภาพจิต โดยผสมผสานเข้ากับระบบการดูแลเด็กในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานี

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจงในกลุ่มผู้บริหาร จำนวน 3 คน และกลุ่มบุคลากร จำนวน 65 คน ส่วนเด็กและเยาวชนเลือกมาโดยวิธีสุ่มอย่างง่าย จำนวน 90 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แนวคำถามในการสัมภาษณ์ แนวทางในการสนทนากลุ่ม ข้อคำถามในการประชุมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งได้ทำความเข้าใจในทีมผู้วิจัยและทดลองใช้จนมีความชัดเจนตรงกันก่อนนำไปใช้จริง และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยในขั้นตอนการวิเคราะห์สภาพปัญหาในพื้นที่ พบว่า ปัญหาระบบการดูแลเด็กและเยาวชนของสถานพินิจฯ จังหวัดอุบลราชธานี สามารถแบ่งเป็นรายด้านได้ 5 ด้าน คือ ด้านโครงสร้างองค์การ ด้านนโยบายและการปฏิบัติ ด้านบุคลากร ด้านเด็กและเยาวชน ด้านครอบครัวและสภาพแวดล้อม

จากปัญหาดังกล่าว คณะผู้วิจัยวางแผนแก้ไขปัญหา โดยได้นำเสนอผลการวิจัยให้ผู้บริหารได้รับทราบและมีการผลักดันให้เกิดการจัดทำแผนปฏิบัติงานที่มีผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน มีคณะกรรมการติดตามงาน มีการนำเสนอโครงการเพื่อประสานงานกับหน่วยงานอื่น ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบการดูแลเด็กและเยาวชน สำหรับโรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์ ได้เสนอโครงการการสำรวจสุขภาพจิตเด็กไทยด้วยโอกาส หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ปี 2544 โดยมีกิจกรรมและโครงการย่อยต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การพัฒนาระบบการดูแลเด็กและเยาวชนที่ครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม ซึ่งถือเป็นโอกาสในการพัฒนางานสุขภาพจิต โดยผสมผสานเข้าไปในระบบการดูแลเด็กและเยาวชนของสถานพินิจฯ และขยายผลไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ต่างๆ ทั่วทุกภาคในประเทศไทย ครอบคลุมพื้นที่ 13 จังหวัด ที่เป็นเขตที่ตั้งของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

ABSTRACT.

Development of Juvenile delinquents Care System in the Observation and Protection Center of Ubonratchathani : Primary Situational Analysis.

The research for development of Juvenile delinquents System in the Observation, Center of Ubontatchathani (OPCU) was carried out by PAR technique (Participatory Action Research). The purposes were : to study on the problem conditions, the development of Juvenile delinquents care system, and to improve mental health task by integrating it into the system of child care in the OPCU.

The research samples were carried out by the purposive selection technique. There administrators and sixty-five personnel were selected. Ninety Juvenile delinquents in the OPCU were selected by the simple random technique. The instruments consisted of : a guideline for interview, a guideline for group conversation, questions in the workshop conference of which being used for researcher training and tried out in order to have the same clear concepts before implementation. Then the content analysis was used for the data analysis.

The problem conditions analysis in the target area, it was found that the problem of Juvenile delinquents care system of the OPCU could be divided into five categories. Those were : organization structure, policy and implementation, personnel, Juvenile delinquents , and environment.

From the problems, it induced to planning for problem solving. The researchers did present the findings to the Ministry of Justice. And a seminar was fostered to hold for administrators in order to emphasize the operative policy direction of the OPCU synchronizingly, an operation plan with responsible personnel was established. There was also a plan presentation in cooperation with other organizations participating in the development of Juvenile delinquents care system. The principal research team was a cooperation and supports of Prasimahabhodi Hospital. This project was carried in cooperation with both governmental and private sectors during 2001. There various activities and sub-projects inducing to the development of Juvenile delinquents care system which covered thoroughly physical, mental, and social conditions. It could be also a good opportunity to develop the mental health task by integrating it into the system of Juvenile delinquents care of the OPCU and extend the project to related organizations for various target areas in every corner of Thailand.

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดปัญหาทางสังคมต่าง ๆ อย่างมากมาย โดยเฉพาะปัญหาเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดจากสาเหตุต่าง ๆ อาทิ ยาเสพติด อาชญากรรม เป็นต้น ปัญหาที่เกิดขึ้นเหล่านี้นับวันยังมีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้น ดังจะเห็นได้จาก รายงานจำนวนเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิด ในช่วงระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา มีอัตราเพิ่มขึ้นถึง 3 เท่า ในขณะที่เดียวกันก็มีรายงานว่า อัตราการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน ที่เข้ามาอยู่ในสถานฝึกอบรมของบ้านกรุณา มีสูงถึงร้อยละ 50 (สรุปรายงานการศึกษาดูงาน, 2544) ดังนั้น แนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาลและกระทรวงยุติธรรมโดยตรง จึงมีเป้าหมายหลักที่จะเร่งรัดพัฒนาระบบ รูปแบบและวิธีการแก้ไข ฟื้นฟู สงเคราะห์ และคุ้มครองประพฤติดังกล่าวของเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิด เพื่อแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น และป้องกันการกระทำผิดซ้ำ โดยกำหนดให้สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน มีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการดูแลเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิดทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา โดยมีการจัดการศึกษาฝึกและอบรมดูแลเด็กและเยาวชนที่อยู่ในความควบคุม รวมทั้งพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานี เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง ในการดูแลเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิดในพื้นที่ จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งจากสถิติเด็กและเยาวชนที่ถูกพิพากษาว่ากระทำความผิด และอยู่ในความดูแลของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา พบว่า ในปี พ.ศ. 2542 มีเด็กและเยาวชนกระทำความผิดเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2538 เป็นจำนวนมากกว่า 1,000 คน/ปี คิดเป็นร้อยละ 37.42 และมีแนวโน้มที่เด็กและเยาวชนจะกระทำความผิดเพิ่มขึ้นอีก เนื่องจากสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป สถิติเด็กและเยาวชนที่อยู่ในความดูแลของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี ปัจจุบันมีประมาณ 400 คน ในจำนวนนี้มีผู้กระทำความผิดซ้ำ ที่เคยเข้ารับการฝึกอบรมมาก่อน และเมื่อกลับไปอยู่บ้านก็มีพฤติกรรมที่นำไปสู่การกระทำผิดซ้ำอีก ซึ่งไม่สามารถระบุตัวเลขได้ เนื่องจากหน่วยงานไม่มีระบบรายงานที่ชัดเจน ร้อยละ 80 ของเด็กและเยาวชนเหล่านี้ มาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจน ครอบครัวแตกแยก และขาดแหล่งสนับสนุนทางสังคม ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เด็กและเยาวชนต้องเผชิญกับปัญหาทางเศรษฐกิจ ขาดความรักความอบอุ่นและขาดที่พึ่ง ส่งผลให้เด็กและเยาวชนได้รับความกดดันในชีวิต และหาทางออกให้กับตัวเองในทางที่ไม่เหมาะสม ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ตกเป็นเครื่องมือของผู้ใหญ่ที่มุ่งหาผลประโยชน์ส่วนตัว ดิดยาเสพติด ลักทรัพย์ ก่ออาชญากรรม เป็นต้น เมื่อเด็กและเยาวชนถูกพิพากษาว่ากระทำความผิด และ

ต้องเข้ามาอยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีบุคลากรที่ปฏิบัติงานให้การดูแลเด็กและเยาวชน จำนวน 65 คน คิดเป็นอัตราส่วนบุคลากรต่อเด็กเท่ากับ 1:6 คน เด็กและเยาวชนเหล่านี้จะได้รับการฝึกและอบรม ซึ่งมีกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในสายวิชาสามัญและสายวิชาชีพ รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ที่ครอบคลุมการดูแลร่างกาย จิตใจ และสังคม

จากการศึกษานำร่องด้วยการสนทนากลุ่มเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด และอยู่ในความดูแลของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 2 กลุ่ม ๆ ละ 14 คน พบว่า เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่รู้สึกอึดอัดใจ เบื่อ รู้สึกไม่ปลอดภัย ไม่ไว้วางใจใคร ขาดอิสระทั้งทางความคิดและการกระทำ เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่อยู่อย่างแออัด อาหารซ้ำชุดทรุดโทรมและไม่เรียบร้อย อาหารที่ได้รับมีปริมาณน้อยและด้อยคุณภาพ เมื่อเจ็บป่วยก็ไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่เท่าที่ควร กิจกรรมต่างๆ ที่ได้รับเป็นกิจกรรมซ้ำซาก อุปกรณ์การเรียนการสอนไม่เพียงพอ สำหรับการดูแลด้านจิตใจนั้น ส่วนใหญ่เด็กและเยาวชนรับรู้ว่าคุณครูหรือเจ้าหน้าที่บางคนไม่เข้าใจในความรู้สึกของพวกเขาอย่างแท้จริง มักจะใช้อารมณ์ในการตัดสินลงโทษ ไม่มีเหตุผล ใช้คำพูดที่หยาบคาย ไม่สุภาพ ตำหนิและตอกย้ำความผิดของพวกเขาอยู่เสมอ จะมีครูหรือเจ้าหน้าที่ส่วนน้อยเท่านั้น ที่ให้ความใส่ใจและเข้าใจในความรู้สึกของพวกเขา ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มบุคลากรบางส่วนที่ปฏิบัติงานดูแลเด็ก จำนวน 12 คน ซึ่งพบว่าต่างก็เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในภาพเดียวกัน คือ มีปัญหาด้านงบประมาณและอัตรากำลังไม่เพียงพอ บุคลากรส่วนใหญ่ขาดความรู้ ทักษะ และจิตวิทยาในการดูแลเด็ก หรือขาดความกระตือรือร้นในการทำงาน ในส่วนของตัวเด็กพบว่าเด็กประพฤติตนไม่เหมาะสม ก้าวร้าว และไม่เชื่อฟัง อีกทั้งพบว่า มีปัญหาด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อมที่ไม่ถูกสุขลักษณะด้วย นอกจากนี้เด็กและเยาวชนยังแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม เกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้กระทำผิดซ้ำว่า เมื่อกลับไปอยู่บ้านแล้วต้องเจอกับสภาพปัญหาเดิม บางคนครอบครัวแตกแยก พ่อแม่ทะเลาะกันทุกวัน ต้องดิ้นรนหาเงินเลี้ยงชีพ เมื่อไม่มีเงินก็ต้องขโมย บ้างก็ค้ายาเสพติดเป็นธุรกิจครอบครัว เวลามีปัญหาที่ไม่มีที่ปรึกษา เพื่อนที่คบก็เป็นเพื่อนกลุ่มเดิม ซึ่งสนิทสนมและเคยกระทำผิดร่วมกัน เด็กและเยาวชนบางคนบอกว่าการที่ได้เข้ามาอยู่ในสถานพินิจฯ แม้จะมีการฝึกอบรมทั้งด้านจริยธรรมและอาชีพ ก็ไม่ได้ช่วยให้พวกเขาพัฒนาตนเองเป็นคนดีได้เท่าที่ควร เพราะบุคลากรผู้ดูแลบางคนก็ยังไม่สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีได้ และพวกเขาเองก็ไม่มั่นใจว่าเมื่อออกจากสถานพินิจฯ ไปแล้วจะกระทำผิดซ้ำอีกหรือไม่ ดังเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น

จากผลการศึกษาสภาพปัญหาเบื้องต้นดังกล่าว จะเห็นได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานีแห่งนี้ เป็นปัญหาที่เกิดจากระบบการดูแลเด็กและเยาวชนในด้านต่างๆ ทั้งในด้านโครงสร้างองค์กร ด้านนโยบาย ด้านบุคลากรผู้ดูแล ด้านเด็กและเยาวชน ด้านสิ่งแวดล้อม ตลอดจนด้านครอบครัวของเด็กด้วย สภาพปัญหาดังกล่าวสอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ดังกรณีเด็กและเยาวชนที่ต้องคดีอาญา ก่อนการประทุษร้ายและหลบหนีจากสถานพินิจฯ บ้านกรุณา และบ้านเมตตา ซึ่ง วิชา มหาคุณ ผู้พิพากษาศาลฎีกาและประธานคณะกรรมการบริหาร สถาบันพัฒนากระบวนการยุติธรรมเยาวชนและครอบครัว

และวัลลภ ตั้งคณานุรักษ์ นักวิชาการ ได้ให้สัมภาษณ์ถึงคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของเด็กและเยาวชน ขณะอยู่ในสถานพินิจฯ ว่าสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหา ส่วนหนึ่งเกิดจากความไม่พร้อมของระบบในการดูแลเด็กและเยาวชน เช่น บุคลากรผู้ดูแลมีจำนวนน้อย และในกระบวนการให้การดูแลเด็กและเยาวชนไม่ได้ใช้ระบบการฟื้นฟูจิตใจร่วมด้วย

สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานี ได้ตระหนักและเห็นถึงความสำคัญในปัญหาที่เกิดขึ้น และต้องการให้ทีมสุขภาพจิต โรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์เข้าไปมีส่วนร่วม ในการพัฒนาระบบการดูแลเด็กและเยาวชน ด้วยเหตุนี้คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนาระบบการดูแลเด็กและเยาวชน ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เพื่อให้เด็กและเยาวชนที่เข้ารับการฝึกและอบรม ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี ได้รับการดูแลที่ดี เหมาะสม มีเจตคติที่ดีต่อบุคลากรและสถานที่ และเพื่อเป็นการฟื้นฟูระบบการดูแลเด็กและเยาวชน ให้สามารถเตรียมเด็กและเยาวชนออกสู่สังคม ลดการกระทำผิดซ้ำ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นคนดี ตลอดจนเพื่อเป็นการพัฒนางานทั้งหน่วยงานสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และโรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์ จังหวัดอุบลราชธานี ให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

อย่างไรก็ตามสภาพความรุนแรงของปัญหาที่เกิดขึ้นดังที่กล่าวมาข้างต้น เป็นเพียงการศึกษาเบื้องต้นจากกลุ่มเล็กๆ ซึ่งข้อมูลที่ได้อาจยังไม่ครอบคลุมในปัญหาทั้งหมด ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาเพิ่มเติม เพื่อให้ทราบปัญหาแท้จริงให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และการวิจัยครั้งนี้ จะศึกษาเฉพาะสภาพปัญหาในระบบการดูแลเด็กและเยาวชน ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งถือเป็นการวิเคราะห์สภาพปัญหาในขั้นตอนแรก ของกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยมีวัตถุประสงค์ตามโครงการ ดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาในระบบการดูแลเด็กและเยาวชน ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อพัฒนาระบบการดูแลเด็กและเยาวชน ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี
3. เพื่อพัฒนางานสุขภาพจิต โดยผสมผสานเข้ากับระบบการดูแลเด็กในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี

คำถามการวิจัย

สภาพปัญหาในระบบการดูแลเด็กและเยาวชน ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานีเป็นอย่างไร จะมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาเพื่อเป็นการพัฒนาระบบการดูแลเด็กและเยาวชน และพัฒนางานสุขภาพจิตได้อย่างไร

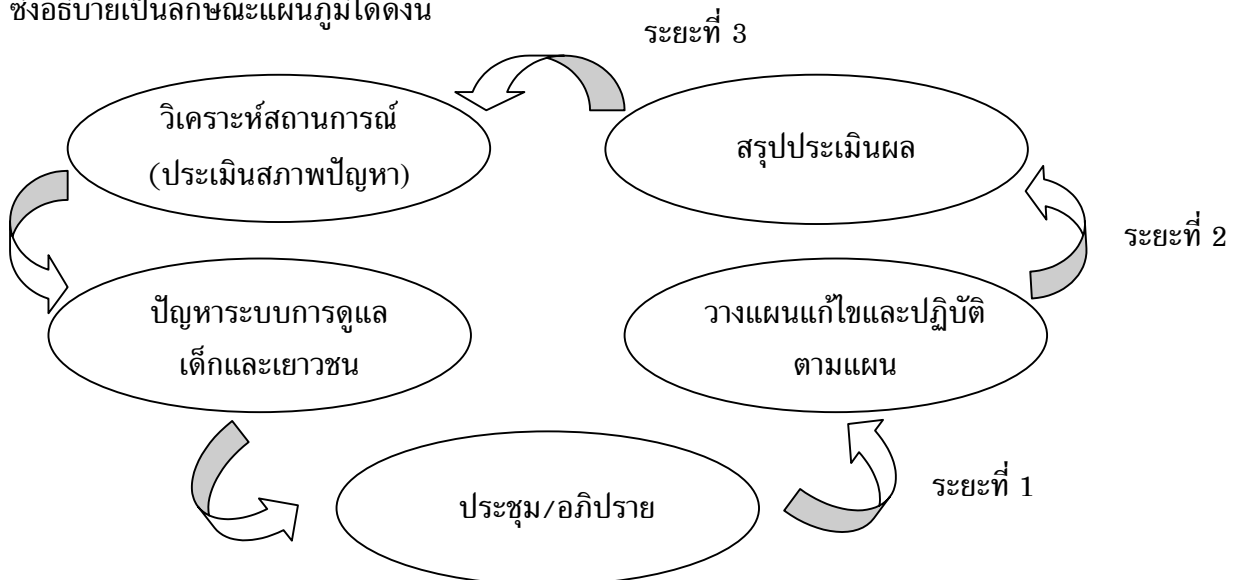
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ระบบการดูแลเด็กและเยาวชน ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น โดย

1. ทราบข้อมูลพื้นฐานระบบการดูแลและเยาวชน ของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี
2. สภาพปัญหาในระบบการดูแลเด็กได้รับการวิเคราะห์อย่างชัดเจน และมีแนวทางในการพัฒนา เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้รับการดูแลที่ดี และมีเจตคติที่ดีต่อบุคลากรและสถานที่ เด็กได้รับการเตรียมพร้อมก่อนออกสู่สังคม โดยลดการกระทำผิดซ้ำ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นคนดีได้

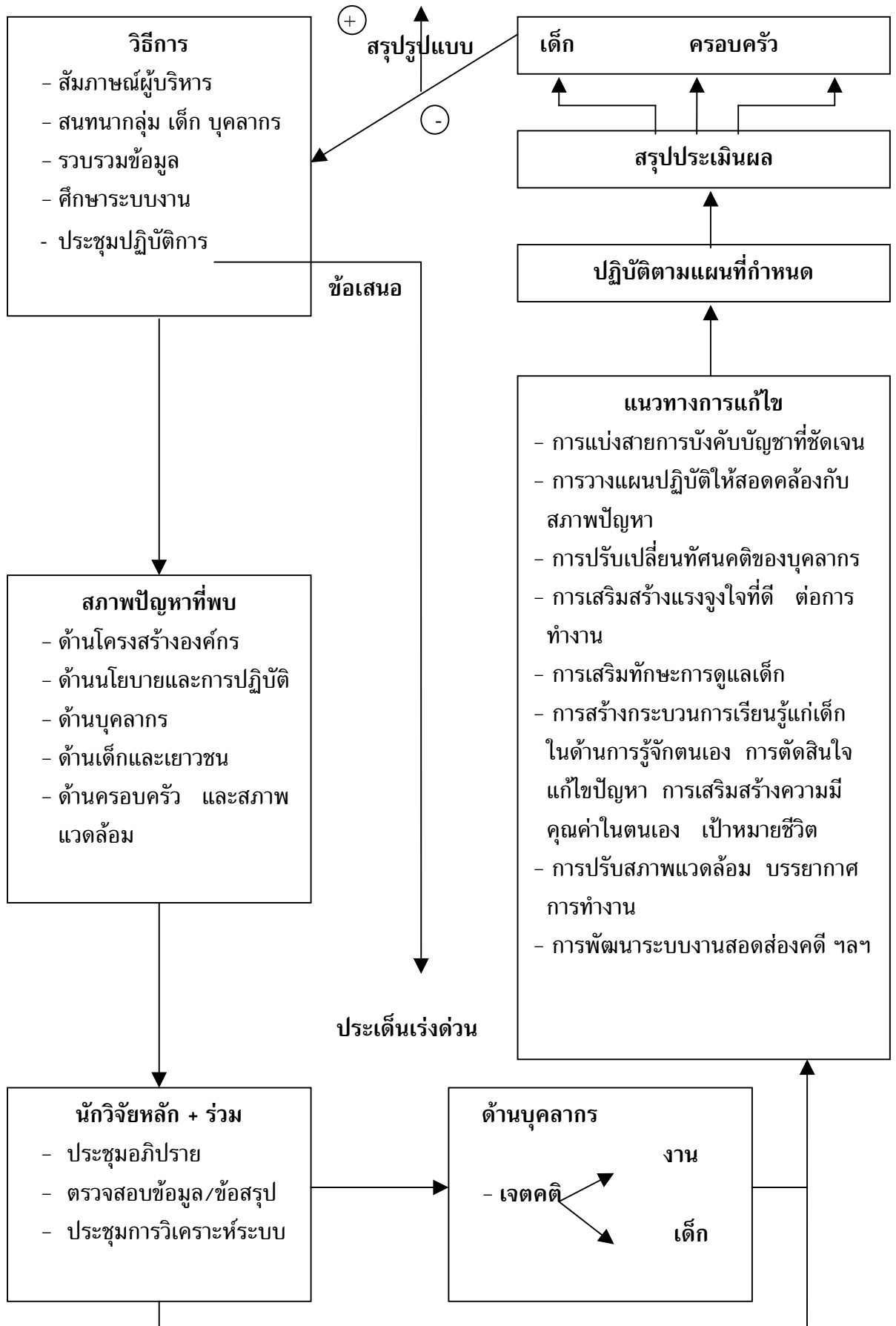
แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยที่อยู่ภายใต้การจัดการตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยใช้กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วมและเทคนิค AIC ช่วยในการระดมความคิดของบุคลากรผู้ดูแลเด็กและเยาวชน ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี มากำหนดทิศทางการพัฒนา และทำให้บุคลากรผู้ให้การดูแลทุกคน ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตน มีปฏิสัมพันธ์กันและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันอันจะนำมาซึ่งการมีพลังผูกพัน มุ่งมั่นที่จะพัฒนาและแก้ไขปัญหาระบบการดูแลเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งอธิบายเป็นลักษณะแผนภูมิได้ดังนี้

การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ ได้ดำเนินการสิ้นสุดในระยะที่ 1 โดยสภาพปัญหาต่างๆ ได้นำมาร่วมประชุมและอภิปรายร่วมกัน ระหว่างนักวิจัยและบุคลากรสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี

กระบวนการวิเคราะห์สถานการณ์

คำจำกัดความ

การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเจริญก้าวหน้า หรือเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่ดีกว่าปัจจุบัน

ระบบการดูแล หมายถึง การฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนที่ศาลคดีเด็กและเยาวชนมีคำพิพากษาแล้ว เพื่อให้เด็กได้รับการอบรมแก้ไขความประพฤติ และฝึกอาชีพอันเหมาะสมแก่อัตราภาพ โดยได้รับการเลี้ยงดูอย่างปกติและควบคุมตัวตามความเหมาะสม ซึ่งเด็กและเยาวชนเหล่านี้ได้รับการดูแลจากบุคลากรของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ครอบคลุมทั้งทางด้านร่างกาย การอบรมด้านจริยศึกษาหรือทางด้านจิตใจ และด้านสังคม ทำให้เด็กและเยาวชนมีความเป็นอยู่ที่ดี มุ่งมั่นในการฝึกและอบรม สำนึกตัวและเปลี่ยนความประพฤติเสียใหม่กลับเป็นพลเมืองดีต่อไป

เด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หมายถึง เด็กและเยาวชนซึ่งอายุเกินกว่า 7 ปี แต่ไม่เกิน 18 ปี ที่ศาลคดีเด็กและเยาวชนมีคำพิพากษาแล้ว โดยให้เข้าฝึกอบรมในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ มุ่งศึกษาสภาพปัญหาในระบบการดูแลเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เพื่อจะนำไปสู่การพัฒนาระบบการดูแลเด็กและเยาวชนให้ได้รับการดูแลครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม โดยพัฒนางานสุขภาพจิตให้อยู่ในลักษณะผสมผสานเข้ากับระบบการดูแลเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ ตามประเด็นดังนี้ คือ

1. แนวคิดเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม
2. แนวทางการบำบัดแก้ไขและฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและอบรม
3. ความหมายของความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง

แนวคิดเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม

คำว่า สุขภาพ หมายถึง ความสุข ปราศจากโรค ความสบาย ความมีอนามัยดี (พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ, 2530) แต่ตามคติโบราณ กล่าวว่า สุขภาพ หมายถึง วิธีชีวิตทั้งหมด และองค์การอนามัยโลก ให้นิยามคำว่า สุขภาพ หมายถึง สุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งกาย ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ โดยมองสุขภาพแบบองค์รวม (ประเวศ วะสี, 2543) ซึ่งสุขภาวะที่สมบูรณ์ตามความหมายดังกล่าวนั้น ประกอบด้วยสิ่งสำคัญ คือ

สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางกาย หมายถึง ร่างกายสมบูรณ์ แข็งแรง คล่องแคล่ว มีกำลัง ไม่เป็นโรค ไม่พิการ มีเศรษฐกิจ หรือปัจจัยที่จำเป็นพอเพียง ไม่มีอุปัทวันตราย มีสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพ (คำว่า กาย ในที่นี้หมายถึง ทางกายภาพด้วย)

สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิต หมายถึง จิตใจที่มีความสุข รื่นเริง คล่องแคล่ว ไม่ติดขัด มีความเมตตา สัมผัสกับความดีงามของสรรพสิ่ง มีสติ มีสมาธิ มีปัญญา รวมถึงการลดความเห็นแก่ตัวลงไปด้วย เพราะตราบใดที่ยังมีความเห็นแก่ตัว ก็จะไม่มีความสุขที่สมบูรณ์ทางจิต

สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางสังคม หมายถึง มีการอยู่ร่วมกันด้วยดี มีครอบครัวอบอุ่น ชุมชนมีความเข้มแข็ง สังคมมีความยุติธรรม เสมอภาค มีภราดรภาพ มีสันติภาพ มีความเป็นประชาสังคม มีระบบบริการที่ดี และระบบบริการเป็นกิจการทางสังคม

สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิตวิญญาณ หมายถึง สุขภาวะที่เกิดขึ้นเมื่อทำความดี หรือจิตสัมผัสกับสิ่งที่มีคุณค่าอันสูงส่ง เช่น การเสียสละ การมีความเมตตา กรุณา การเข้าถึงพระรัตนตรัย หรือการเข้าถึงพระเจ้า เป็นต้น สุขภาพทางจิตวิญญาณ เป็นความสุขที่ไม่ระคนอยู่กับความเห็นแก่ตัว แต่เป็นสุขภาวะที่เกิดขึ้นเมื่อนุชย์หลุดพ้นจากความมีตัวตน จึงมีอิสระภาพ มีความผ่อนคลายอย่างยิ่ง เบาสบาย มีความสุขอันประณีตและล้ำลึก หรือความสุขอันเป็นทิพย์ สุขภาพดีอย่างยิ่ง มีผลดีต่อสุขภาพทางกาย ทางจิต และสังคม

เพราะฉะนั้น เมื่อพูดถึงเรื่องสุขภาพกาย จึงมุ่งเน้นการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม การดูแลสุขภาพแบบองค์รวม (Holistic care) หมายถึง การดูแลสุขภาพบุคคลให้มีความสมดุล ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสิ่งแวดล้อม สังคม รวมทั้งความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ตามความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสังคม (รุจิรา เจริญมอรรักษ์ และคณะ, 2540) ซึ่งแนวคิดของการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม เป็นการให้การดูแลคนทั้งคน และถือว่าคนเป็นหน่วยเดียวที่มีการผสมผสานระหว่างกาย จิต วิญญาณ อารมณ์ สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ บุคคลถือว่าเป็นระบบย่อยของระบบอื่น เช่น ครอบครัว สังคม หรือชุมชน เจตคติ ค่านิยม การรับรู้ และความเชื่อ จะมีผลต่อภาวะสุขภาพ การมีสุขภาพดีและมีความสุขสูงสุด ต้องใช้แหล่งประโยชน์ทั้งภายในและภายนอกตัวบุคคล

การดูแลสุขภาพแบบองค์รวม ต้องคำนึงถึงความสำคัญในสิทธิส่วนบุคคล โดยให้บุคคลมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาด้วยกัน มุ่งให้ช่วยตนเองมากกว่าให้คนอื่นเป็นฝ่ายทำให้ โดยใช้หลักการสาธารณสุขพื้นฐาน และการสาธารณสุขมูลฐาน เพื่อให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

ดังนั้น เมื่อพูดถึงแนวคิดการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม จำเป็นต้องอาศัยยุทธศาสตร์ในการดูแล โดยคำนึงถึงองค์ประกอบหลัก (สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, 2541) ดังนี้

1. การสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ เนื่องจากสุขภาพกับสิ่งแวดล้อมมีสัมพันธ์กัน เพราะคนกับสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน แยกกันได้ยาก พฤติกรรมการแสดงออกของคน ไม่ว่าจะเป็นการรับรู้ ความรู้สึกนึกคิด หรือการปฏิบัติกิจกรรมตามหน้าที่ที่ต้องการกระทำในชีวิตประจำวัน เป็นผลรวมจากสภาพแวดล้อมและตัวเอง จึงจำเป็นต้องวิเคราะห์ผลกระทบต่อสุขภาพ โดยผู้มีอำนาจหรือ ผู้เกี่ยวข้องในการดูแลสุขภาพ ซึ่งหมายถึงทุกคนในสังคมไทยที่จะต้องช่วยกันสร้างนโยบายสาธารณะให้เกิดขึ้นได้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคลากรในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่มีหน้าที่สงเคราะห์ บำบัด แก้ไข และฟื้นฟูเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิด ยิ่งจำเป็นต้องทำหน้าที่ตามบทบาทของตนให้สมบูรณ์ที่สุด เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนที่ถือว่าเป็นกลุ่มเสี่ยงเหล่านี้มีสุขภาพจิตที่ดี ให้สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ หรือป้องกันไม่ให้เกิดการเสี่ยงต่อปัญหาสุขภาพจิต

2. การสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ เนื่องจากคนและสิ่งแวดล้อมเป็นของคู่กัน คนไม่สามารถแยกตัวออกจากสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันได้ อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมสามารถกำหนดพฤติกรรมสุขภาพของมนุษย์ด้วย ได้แก่ การทำงาน การเรียน การอยู่อาศัยและการพักผ่อน ความสัมพันธ์นี้เป็นพื้นฐานทางสังคม นิเวศวิทยาที่สามารถประยุกต์เป็นกลวิธีสร้างสุขภาพ โดยเฉพาะในการปฏิบัติภารกิจวิจัยในครั้งนี้ น่าจะเอื้อต่อการจัดระบบการดูแลที่ดีให้เกิดขึ้นแก่เด็กในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ซึ่งส่งผลต่อภาวะสุขภาพโดยรวม การสร้างเสริมสุขภาพของเด็ก ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนแบบองค์รวม โดยจากผลการสัมมนากลุ่มเด็กในสถานพินิจฯ พบว่า ส่วนใหญ่เด็กรู้สึกอึดอัด เบื่อ ขาดอิสระ ทั้งทางความคิดและการกระทำ เนื่องจากที่อยู่แออัด อาคารที่พักรั่วทรุดโทรม และไม่เรียบร้อย อาหารที่ได้รับมีปริมาณน้อย และด้อยคุณภาพ เมื่อเจ็บป่วยไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่เท่าที่ควร

กิจกรรมการเรียนการสอน และการฝึกทักษะทางอาชีพ เป็นกิจกรรมที่ซ้ำซาก อุปกรณ์การเรียนการสอนไม่เพียงพอ และในการดูแลด้านจิตใจนั้น ส่วนใหญ่ได้กรับรู้ว่าครูหรือเจ้าหน้าที่บางคนไม่เข้าใจในความรู้สึกของพวกเขาย่างแท้จริง มักจะใช้อารมณ์ในการตัดสิน ลงโทษ ไม่มีเหตุผล ใช้คำพูดหยาบคาย ตำหนิและตอกย้ำความผิดของพวกเขาสเสมอ เด็กรู้สึกไม่ปลอดภัย ไม่ไว้วางใจใคร ดังนั้น การดูแลสภาพที่ดีควรเป็นแบบองค์รวมครอบคลุมทุก ๆ ด้าน กล่าวคือ

3.1 ด้านร่างกาย โดยดูแลทั้งความเจ็บป่วยทางกาย ความสะอาดสุขวิทยาส่วนบุคคล ความสุขสบาย ความต้องการพื้นฐาน และการเปลี่ยนแปลงพยาธิสภาพของร่างกาย

3.2 ด้านจิตใจ ให้การยอมรับ เคารพสิทธิส่วนบุคคล ให้ความเอาใจใส่ และเอื้ออาทร มีเมตตา มีความเห็นใจ และช่วยเหลือเด็กด้วยความเต็มใจ

3.3 ด้านอารมณ์ ต้องเข้าใจให้อภัย ในพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็ก ด้วยการวิเคราะห์เหตุผลเชิงพฤติกรรมศาสตร์ จิตวิทยาและสังคมศาสตร์ เพราะเด็กเหล่านี้มีความกดดันด้านจิตใจมาก จึงมีผลต่อการแสดงอารมณ์ของเด็ก

3.4 ด้านสังคม ทั้งด้านตัวเด็ก ญาติ และครอบครัว ควรได้รับการดูแลแบบองค์รวม โดยเน้นในเรื่องจิตสังคม และการอยู่ร่วมกับคนอื่น เพื่อให้คนในสังคม และครอบครัว ยอมรับและเข้าใจเด็ก และช่วยประคับประคองภาวะจิตใจของเด็กด้วย

3.5 ด้านเศรษฐกิจ เป็นการดูแลที่ครอบคลุมถึงภาระค่าใช้จ่าย รายได้หรือการสูญเสียทรัพย์สินเงินทอง อันเป็นผลจากการกระทำผิดของเด็ก ซึ่งจะมีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อภาวะสุขภาพอนามัย ดังนั้น การดูแลจึงควรวีถัดแนวทางการดูแลด้วยความเข้าใจในปัญหาของเด็ก

3.6 ด้านสภาพแวดล้อม เป็นการดูแลให้ครอบคลุมทางด้านสถานที่ อนามัย สิ่งแวดล้อม ทั้งสภาพแวดล้อมในอาคารสถานที่ต่างๆ ในสถานพินิจฯ ให้สะอาดและถูกสุขลักษณะ

4. การพัฒนาทักษะสุขภาพส่วนบุคคล คือการให้การศึกษาเรื่องสุขภาพและแนะนำทักษะชีวิต เพื่อให้เด็กและเยาวชนในสถานพินิจฯ ทราบถึงข้อมูล และมีทางเลือกที่ดีในการดูแลสุขภาพตนเอง

5. การปรับเปลี่ยนระบบการดูแลสุขภาพ เนื่องจากในอดีตส่วนใหญ่หน่วยงานต่าง ๆ มักจะรับผิดชอบดูแลเฉพาะงานของตนเอง แต่ในกระแสแนวคิดของสังคมยุคใหม่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือในการทำงานในรูปแบบประสานกัน ไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการ พยาบาล นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา เจ้าหน้าที่ฝึกอบรม หรือนักพัฒนา โดยเฉพาะการดูแลสุขภาพเด็กและเยาวชนในสถานพินิจฯ ที่จะต้องอาศัยเทคนิควิธีการต่างๆ ที่จะต้องจูงใจให้เด็กและเยาวชนซึ่งถือเป็นผู้รับบริการ ให้มีความเข้าใจและมีส่วนร่วมสูงสุดในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนให้ไปในทิศทางที่ถูกต้อง

จากแนวคิดดังกล่าวพอจะสรุปได้ว่า การดูแลเด็กในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่ตั้นนั้น บุคลากรผู้ดูแลเด็กควรได้นำหลักการดูแลบุคคลแบบองค์รวม ดังกล่าวข้างต้นมาประยุกต์ใช้ เพื่อให้การดูแลช่วยเหลือเด็กได้ครอบคลุม ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสิ่งแวดล้อม

แนวทางการบำบัด แก้ไข และฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในสถานฝึกอบรม

กระบวนการบำบัดแก้ไขเด็กและเยาวชน มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ความคุ้มครองเด็กและเยาวชน เน้นให้การแก้ไขจิตใจโดยหลีกเลี่ยงการลงโทษ โดยพิจารณาถึงสาเหตุของการกระทำผิด บุคลิกภาพเดิมและสิ่งแวดล้อม และให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสม โดยนำหลักวิชาการด้านพฤติกรรมศาสตร์ จิตวิทยา สังคมวิทยา ชีววิทยา การแพทย์ เข้ามาผสมผสานหรือช่วยเปลี่ยนแปลงนโยบายทางด้านคดีอาญา ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดจากการลงโทษ มาเป็นการแก้ไข (กระทรวงยุติธรรม, 2541) เนื่องจากการดำเนินงานของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนในระยะ 40 ปี ที่ผ่านมา ปรากฏว่าระบบการบำบัด แก้ไข ฟื้นฟู มีบางส่วนล้าสมัยไม่สามารถแก้ไขปัญหาของเด็ก เยาวชน และครอบครัว ซึ่งดูเหมือนจะมีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงระบบการบำบัด แก้ไข ฟื้นฟู ให้มีความทันสมัย มีความต่อเนื่อง จึงจะสามารถตอบสนองความต้องการและแก้ปัญหาของเด็กและเยาวชนได้

กระทรวงยุติธรรมมีแนวทางและมีนโยบายที่สำคัญ เพื่อจัดระบบที่เหมาะสมในการบำบัด แก้ไข ฟื้นฟู และสงเคราะห์เด็กและเยาวชน ที่อยู่ในความดูแลของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน (กระทรวงยุติธรรม, 2540) ดังนี้

1. จัดให้มีการอบรมให้ความรู้แก่ครอบครัว เด็กและเยาวชน ทั้งในด้านจิตวิทยา กฎหมายและวัฒนธรรม
2. จัดให้มีบ้านคุมประพฤติ เพื่อเป็นบ้านพักชั่วคราวที่เด็กและเยาวชนจะได้อาศัยพักพิงทั้งก่อนการพิจารณาคดีและหลังคำพิพากษาของศาล ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เด็กและเยาวชนตกอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการกระทำผิดซ้ำ
3. พัฒนาระบบบำบัด แก้ไข ที่ได้ผลสมบูรณ์ ซึ่งต้องคำนึงถึงกระบวนการบำบัด แก้ไข ฟื้นฟูทั้งร่างกายและจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชนที่ประสบเคราะห์กรรมเกี่ยวกับการล่วงละเมิดทางเพศ ถูกกระทำทารุณกรรม ติดเชื้อเอดส์ ติดยาเสพติด ซึ่งต้องใช้กระบวนการฝึกอบรมหลายอย่างประกอบกัน
4. จัดให้มีกิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์ กลุ่มสัมพันธ์ และชุมชนสัมพันธ์ ซึ่งจะช่วยให้การบำบัดฟื้นฟูได้ผลรวดเร็วยิ่งขึ้น
5. จัดให้มีวิธีการสงเคราะห์เด็กและเยาวชน ให้สามารถประกอบอาชีพได้อย่างมั่นคง มีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนรับเข้าทำงานอย่างถาวร และมีการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง
6. จัดให้มีศูนย์ให้คำแนะนำปรึกษา ปัญหาเด็ก เยาวชนและครอบครัวในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนทุกจังหวัด

จากแผนงานโครงการต่าง ๆ ที่กระทรวงยุติธรรมได้จัดทำเป็นมาตรการที่สำคัญถือเป็นกลยุทธ์ในการทำงาน และสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานี ได้ดำเนินการวางแผนการปฏิบัติงานประจำปี พ.ศ. 2544 ดังต่อไปนี้

1. แผนด้านส่งเสริมป้องกันปัญหาการกระทำความผิดและสารนิเทศ
 - 1.1 โครงการสถานพินิจสัมพันธ์
 - 1.2 โครงการประชาสัมพันธ์กิจการสถานพินิจ
2. แผนด้านพัฒนาเยาวชนแรกเริ่ม
 - 2.1 โครงการปฐมนิเทศเยาวชนแรกเริ่ม
 - 2.2 โครงการพัฒนาเยาวชนด้วยวิธีชุมชนบำบัด
 - 2.3 โครงการเกษตรสวนครัวเพื่อคุณภาพชีวิต
 - 2.4 โครงการทดสอบสมรรถภาพทางร่างกายเยาวชนแรกเริ่ม
 - 2.5 โครงการนันทนาการยามว่าง
3. แผนด้านพัฒนาเยาวชนฝึกอบรม
 - 3.1 โครงการค่ายครอบครัวสัมพันธ์
 - 3.2 โครงการสุขภาพจิตเข้มแข็งด้วยแรงแห่งเรา
 - 3.3 โครงการพัฒนากิจกรรมบำบัด
 - 3.4 โครงการฝึกระเบียบวินัย
 - 3.5 โครงการค่ายอบรมลูกเสือ
 - 3.6 โครงการค่ายคุณธรรมจริยธรรม
 - 3.7 โครงการประกอบพิธีกรรมวันสำคัญทางศาสนา
 - 3.8 โครงการฝึกอบรมผู้นำเยาวชน
 - 3.9 โครงการฝึกทักษะทางอาชีพแก่เด็กเยาวชน
 - 3.10 โครงการพัฒนาการสอนด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ
 - 3.11 โครงการอาหารเสริมเยาวชนเจ็บป่วย
 - 3.12 โครงการจัดทำห้องเก็บทรัพย์สินเยาวชนประจำหอนอน
 - 3.13 โครงการปรับปรุงพัฒนาอาคารสถานที่และภูมิทัศน์
 - 3.14 โครงการระบบสุขาภิบาลน้ำดื่ม – น้ำใช้บนหอนอน
 - 3.15 โครงการอาคารตากผ้าและเครื่องนุ่งห่มเยาวชน
4. แผนด้านพัฒนาเยาวชนภายหลังปล่อย
 - 4.1 โครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย
 - 4.2 โครงการฝึกอบรมวิชาชีพภายหลังปล่อยต่อเนื่อง
5. แผนด้านพัฒนาเยาวชนผู้ถูกคุมประพฤติ
 - 5.1 โครงการปัจฉิมนิเทศเยาวชนครบกำหนดคุมประพฤติ
 - 5.2 โครงการบำเพ็ญประโยชน์

จะเห็นได้ว่าจากแผนงานกิจกรรมที่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี วางแผนที่จะดำเนินการใน ปี พ.ศ. 2544 เป็นแผนที่มุ่งพัฒนาศักยภาพบุคลากร เพื่อให้สามารถจัดการในระบบการดูแลเด็กและเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลสูงสุด ในขณะที่เดียวกันถ้าหากจะพิจารณาแผนงานกิจกรรมที่จะปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนโดยตรง ก็ดูเหมือนจะมีจุดมุ่งหมายที่สอดคล้องกับแผนกลยุทธ์ของกระทรวงยุติธรรม แต่มีจุดอ่อนที่น่าจะได้รับการปรับปรุง นั่นคือ การฟื้นฟูสภาพจิตใจเด็กและเยาวชน ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็ก

ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง

ความหมาย

ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง หมายถึง การมองการพิจารณาตนเอง การยอมรับในตนเองว่าตนมีความสำคัญ มีประสิทธิภาพในการกระทำการใด ๆ ได้ประสบผลสำเร็จ บรรลุเป้าหมาย สามารถควบคุมตนเองและสิ่งแวดล้อมได้ อีกทั้งยังสามารถมีอิทธิพลหรือมีความสำคัญต่อผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นยอมรับได้ (Tollett and Tomas 1995 อ้างถึง ชนกานต์ บุญชูศรี, 2542) กล่าวคือ ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองเป็นพื้นฐาน โดยรวมทั้งหมดของจิตมโนทัศน์และเป็นการยอมรับตนเองและเป็นการมองตนเองในทางบวก ซึ่ง เกียรติวรรณ อมาตยกุล (2531) กล่าวว่า ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง เป็นความต้องการของคนที่มีจิตใจละเอียดอ่อนลึกซึ้ง มีการพัฒนาด้านจิตใจสูงขึ้น รู้จักจิตใจของตนเอง ควบคุมตนเอง รู้จักใช้ชีวิตให้อยู่เหนืออิทธิพลของความต้องการชั้นต่ำกว่าได้ สามารถจะเห็นว่าตนเองมีคุณค่า มีความสามารถ ภูมิใจในความเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง มีความมั่นใจในการกระทำต่าง ๆ ของตัวเองได้โดยไม่ต้องรอฟังผู้อื่นหรือสิ่งอื่น

โดยสรุปความหมาย ความมีคุณค่าในตนเอง คณะผู้วิจัยถือว่าการเข้าใจตนเอง ยอมรับตนเอง การเข้าใจคนอื่น เห็นใจคนอื่น จะนำไปสู่ความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตนเอง ซึ่งเป็นขอบเขตที่บุคคลมีความเชื่อ เกี่ยวกับความสามารถของตนเองว่ามีความสำคัญ และมีคุณค่าในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง ซึ่งจะส่งผลโดยตรงให้เกิดประสบการณ์ของความเป็นจริงที่สามารถเรียนรู้และดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณค่า

กระบวนการรับรู้ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง

กระบวนการพัฒนาความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตามอายุ ซึ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงมากในช่วงวัยรุ่นถึงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น และเมื่อเข้าสู่ผู้ใหญ่ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองจะมีการเปลี่ยนแปลงน้อยลง ถ้าหากในชีวิตของบุคคลมีการดำเนินไปด้วยดี ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนกระทำ ความรู้สึกมีคุณค่าจะเพิ่มขึ้น และในทางตรงกันข้ามถ้าหากบุคคลประสบเหตุการณ์ที่ทำให้รู้สึกว่าการตนเองหมดความสามารถ ไร้ประโยชน์ ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองก็จะลดลง (Meisenhelder JB, 1985) บุคคลที่มีความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองสูง จะมีความสอดคล้องกลมกลืนทั้งหมดของ “ตน” รับรู้คุณค่าของ ตนเองตามความเป็นจริง ตระหนัก

ถึงศักยภาพทั้งหมดของตนเอง มีใจเปิดกว้างยอมรับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง พร้อมทั้งสามารถแสดงพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสม มีความกระตือรือร้น มีความเชื่อมั่นในตนเอง ความเป็นตัวของตัวเองในการแสดงความคิดเห็น ไม่หวั่นไหวต่อวิพากษ์วิจารณ์ มีความคิดสร้างสรรค์ มองโลกในแง่ดี และสามารถในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าได้

กระบวนการรับรู้ของบุคคลต่อความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง มี 2 ขั้นตอน (Taft, 1985) ดังนี้

1. ความรู้สึกของบุคคลต่อความสามารถในการตอบสนองต่อภาวะแวดล้อม เป็นความรู้สึกภายในต่อความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง (Inner – Self esteem) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่แท้จริงของบุคคลในสังคม และผลกระทบของบุคคลที่มีต่อสิ่งแวดล้อม เป็นความรู้สึกภายในตนเองตามความสามารถในการปฏิบัติเพื่อควบคุมสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเอง

2. การรับรู้คุณค่าของตนเองจากการประเมินและยอมรับของผู้อื่น เป็นความรู้สึกที่ได้รับจากภายนอกต่อความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง (Outer – Self esteem) โดยมีมุมมองจากแนวคิดที่ว่าบุคคลสามารถรู้จักตนเองได้โดยอาศัย “กระจกมองตน”

นอกจากนี้ประสบการณ์ด้านประสิทธิภาพของบุคคล ยังเป็นตัวช่วยพัฒนาความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองด้วย ถึงแม้ว่าความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นๆ มากมาย แต่ก็สามารถทำความเข้าใจในทฤษฎีตัวตน ตามแนวคิดของ Roger (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2534) ได้ดังนี้

1. ตนที่ตนมองเห็น (Self concept) คือ การมองเห็นว่าตนเป็นคนอย่างไร โดยทั่วไปคนรับรู้มองเห็นตนเองหลายแง่มุม อาจไม่ตรงกับข้อเท็จจริงหรือคนอื่นเห็นก็ได้

2. ตนตามที่เป็นจริง (Real self) คือ ลักษณะของตนที่เป็นไปตามข้อเท็จจริง ถ้าตนมองไม่เห็นข้อเท็จจริงของตน จะรู้สึกเสียใจ เศร้า รู้สึกผิด เป็นบาป เป็นต้น

3. ตนตามอุดมคติ (Ideal self) คือ ตัวตนที่อยากมีอยากเป็น แต่ยังไม่มี ไม่เป็นไปในสภาวะปัจจุบัน

ลักษณะการรับรู้ในตัวตนทั้ง 3 แบบ ถ้าหากจะอธิบายให้เข้าใจยิ่งขึ้นก็คือ หากตนตามที่เป็นจริงกับตนที่มองเห็นต่างกัน หรือแตกต่างกันมาก เหมือนไม่รับรู้ในสภาพ ก็จะทำให้บุคคลนั้นขาดความหวัง ขาดความกระตือรือร้น ทำให้รู้สึกมีคุณค่าในตนเองต่ำ และในทางตรงกันข้ามถ้าบุคคลตามที่ ตนมองเห็นใกล้เคียงกับตนตามที่เป็นจริง จะนำไปสู่ความพึงพอใจในตน และมักเป็นคนที่มีความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองสูง

จากลักษณะการมองตนเองดังกล่าวย่อมส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของบุคคล และมีผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกทางร่างกาย ซึ่ง Branden (1983 อ้างใน นางลักษณ์ บุญไทย, 2539) ได้สรุปพฤติกรรมของบุคคลที่มีความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองสูงไว้ดังนี้

1. มีความยินดีที่มีชีวิต มีความสุขสนุกสนานรื่นเริง ประกายตาแจ่มใส มีชีวิตชีวา
2. สามารถชมเชยหรือกล่าวว่ทำอะไรอย่างตรงไปตรงมาด้วยความซื่อสัตย์
3. มีความสามารถในการวิจารณ์ ยอมรับความผิดพลาดของตนเองได้
4. ความเป็นอิสระในการแสดงความรู้สึก และรับฟังคำแนะนำด้วยความพึงพอใจ

5. สามารถพูดหรือกระทำในสิ่งที่ง่ายหรือเป็นไปได้
6. มีความสอดคล้องกลมกลืนกันระหว่างคำพูด และลักษณะท่าทางการเคลื่อนไหว
มีนวลเป็นธรรมชาติ
7. มีความเปิดเผยและกระตือรือร้นในการรับความรู้สึกใหม่ ๆ รับประสบการณ์
ใหม่และโอกาสใหม่ของชีวิต
8. การมีอารมณ์ขัน มองเห็นสิ่งดีในตนเองและผู้อื่น
9. มีความยืดหยุ่นในการตอบสนอง มีความคิดสร้างสรรค์ และอารมณ์ดีอยู่เสมอ
10. มีความพอใจที่ได้เป็นเจ้าของ
11. สามารถทนต่อแรงกดดัน ความเครียดต่าง ๆ ได้อย่างมีศักดิ์ศรีในตนเอง

ลักษณะพฤติกรรมที่แสดงออกตามแนวคิดของ Branden สามารถรับรู้ได้โดยตนเอง และผู้อื่น ในความรู้สึกมีคุณค่าของตนเอง ซึ่งถ้าหากวิเคราะห์ในเชิงวิชาการจะพบว่าเป็นพื้นฐาน พฤติกรรมของบุคคลโดยทั่วไปที่พึงมี แต่จะมากน้อยแค่ไหนก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น ๆ ด้วย โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กนักเรียนที่มีผลงานวิจัยสนับสนุนว่า การมีประสบการณ์เข้าโปรแกรมการฝึก ความกล้าแสดงออก มีผลต่อการเพิ่มความ รู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง (จันทร์ฉาย พิทักษ์ศิริกุล, 2532) ในขณะที่ นาดยา วงศ์หลีกภัย (2532) ได้ศึกษาผลของกลุ่มจิตสัมพันธ์ที่มีต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของวัยรุ่น ซึ่งมีกลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาจำนวน 37 คน พบว่า นักศึกษาที่ เข้าร่วมประสบการณ์กลุ่มจิตสัมพันธ์ มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่า นักศึกษาที่อยู่ในสภาพแวดล้อมเดิมตามปกติ และนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมการแนะแนวกลุ่ม เพื่อพัฒนาความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง มีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่า ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมการแนะแนว กลุ่ม และสูงกว่านักเรียนที่เข้ากิจกรรมแนะแนวตามปกติของโรงเรียน (บุปผา อยู่ยัด, 2534)

นอกจากนี้ มีผลการวิจัยของ แก่นคุณ วิเศษการ (2539) ที่พบว่ากิจกรรมแนะแนว แบบกลุ่มเพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ของเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและ เยาวชน จังหวัดขอนแก่น สามารถทำให้เยาวชนกลุ่มทดลองใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม สูงกว่าก่อน ได้รับกิจกรรมแนะแนวแบบกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และมีการเปลี่ยนขั้นการใช้เหตุผลเชิง จริยธรรมสูงขึ้นด้วย 9 คน จึงอาจสรุปได้ว่า กิจกรรมแนะแนวแบบกลุ่มสามารถพัฒนาการใช้ เหตุผลเชิงจริยธรรม ของเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดขอนแก่นได้

จากแนวคิดกระบวนการพัฒนาความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง สามารถจะสรุปได้ว่า ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมทางบวกหลายประการ ซึ่งพฤติกรรม เหล่านั้น จะส่งผลให้บุคคลดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข พอใจในบทบาทของตนเอง การฝึกให้เกิดพฤติกรรมในทางสร้างสรรค์ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ตนเอง เข้าใจผู้อื่น การฝึก ทักษะการสื่อสาร การปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่ม การใช้กิจกรรมแนะแนว ล้วนเป็นปัจจัย ส่งเสริมการพัฒนาความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองได้ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนา ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง ให้เกิดขึ้นกับเด็กสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัด อุบลราชธานี โดยจัดกิจกรรมผสมผสานเข้าไปในระบบการดูแลเด็กและเยาวชน ตามที่ได้จาก บทสรุปที่เกิดจากการเรียนรู้ร่วมกันของทีมผู้วิจัย

การพัฒนาความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง

ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง เป็นองค์ประกอบหนึ่งของอัตมโนทัศน์หรือความนึกคิดเกี่ยวกับตน (Self - Concept) ซึ่งถูกพัฒนามาตั้งแต่วัยเด็ก โดยเริ่มเกิดขึ้นในเวลาไม่นานหลังจากคลอด โดยทารกจะเริ่มรู้จักส่วนต่างๆ ของร่างกายของตน อันเป็นจุดเริ่มต้นที่จะช่วยให้เขาได้รับรู้เกี่ยวกับตนเอง ทารกสามารถรับรู้ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง จากการสัมผัสของผู้เลี้ยงดู จึงอาจกล่าวได้ว่าความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองเป็นรากฐานของภาวะสุขภาพจิต และบอกได้ถึงคุณภาพชีวิต (Talf 1985 อ้างถึงใน นงลักษณ์ บุญไทย, 2539) เพราะฉะนั้นถ้าหากจะทำให้เด็กและเยาวชนสถานพินิจและคุ้มครองเด็กจังหวัดอุบลราชธานี เกิดความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและคนอื่น โดยเฉพาะบุคลากรผู้ดูแลเด็ก จำเป็นต้องอาศัยเทคนิควิธีการผสมผสานงานสุขภาพจิตเข้าไปในระบบการดูแลเด็ก ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยมุ่งเน้นทำกิจกรรมกับเด็กโดยตรง เน้นกิจกรรมที่จะต้องให้เด็กเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่จะเข้าใจตนเอง เข้าใจและเห็นใจคนอื่น รับรู้สภาพอารมณ์ และเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการแสดงออกในทางที่เหมาะสม มีความรับผิดชอบต่อกันและผู้อื่น ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ก็ต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความฉลาดทางอารมณ์ที่จะนำไปสู่การพัฒนาความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและพัฒนาระบบการดูแลเด็ก รวมทั้งพัฒนางานสุขภาพจิต โดยผสมผสานเข้ากับระบบการดูแลเด็กในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการ โดยยึดหลักการและดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยเพื่อการพัฒนา (Research for Development) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา (Research participants)

ประชากรที่ใช้ในการศึกษามี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มบุคลากรผู้ปฏิบัติงานการดูแลเด็กและเยาวชน ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็ก จังหวัดอุบลราชธานี ทุกคน ทุกระดับ และกลุ่มเด็กและเยาวชนที่อยู่ในความดูแลของบุคลากร

นักวิจัย (Researcher) จะประกอบด้วยผู้วิจัย 3 กลุ่ม ได้แก่

1. ทีมนักวิจัยหลัก หมายถึง ทีมนักวิจัยโรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์ ซึ่งร่วมวิจัยตลอดทุกกระบวนการ และสนับสนุนข้อมูลทางด้านวิชาการและเทคนิค
2. ทีมนักวิจัยร่วม หมายถึง ทีมวิจัยในพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานีโดยตรง
3. ทีม Research Participant หมายถึง ประชากรที่ผู้วิจัยจะทำการศึกษา โดยถือว่าประชากรที่ทำการศึกษานั้นเป็นนักวิจัยส่วนหนึ่ง ซึ่งได้แก่
 - ทีมบุคลากรผู้ปฏิบัติงานในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งไม่ใช่ทีมนักวิจัยร่วม แต่จะเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการปฏิบัติการพัฒนา
 - เด็กและเยาวชนที่อยู่ในความดูแล ของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี ตลอดระยะเวลาที่ดำเนินโครงการโดยทั้งสามกลุ่มนี้ จะปฏิบัติงานร่วมกันตลอดกระบวนการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินงานในการประเมินและวิเคราะห์สภาพปัญหา

การดำเนินงานในการประเมิน และวิเคราะห์สภาพปัญหาระบบการดูแลเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี มีขั้นตอนดังนี้

1. เตรียมทีมวิจัย

ในการเตรียมทีมวิจัยของโรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์ และสถานพินิจฯ นั้นผู้ที่เข้าร่วมทีมวิจัยต้องมีความตั้งใจ และรักที่จะทำงานวิจัยเป็นพื้นฐานสำคัญ เพราะงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ หรือ Action Research ที่จะทำการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ถือว่าผู้วิจัยทุกคนมาเรียนรู้ในกระบวนการการวิจัยร่วมกันใหม่ทั้งหมด ด้วยหลักการดังกล่าว ทีมวิจัยจาก 2 หน่วยงานจึงได้ตกลงกันในเบื้องต้นว่าสถานพินิจฯ จะเป็นทีมวิจัยหลัก เพราะเป็นเจ้าของพื้นที่และมีบทบาทหลักในการพัฒนาโดยตรง ส่วนโรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์จะเป็นทีมวิจัยร่วม แต่เนื่องจากทีมวิจัยสถานพินิจฯ ยังไม่มีประสบการณ์ด้านการวิจัยมาก่อน ทีมวิจัยโรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์จึงต้องเป็นหลักให้ในช่วงแรกของการวิจัย โดยการประสานงานทำความเข้าใจให้ตรงกัน ในเรื่องความรู้พื้นฐานการวิจัยเชิงปฏิบัติการ นักวิจัยหลายคนโดยเฉพาะทีมวิจัยของสถานพินิจฯ มองว่าเป็นเรื่องยากในการพัฒนา เพราะสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานพินิจฯ โดยภาพรวมแล้วเป็นปัญหาที่กระทบทั้งระบบ และทุกคนก็ทราบว่าเป็นปัญหาที่แก้ไขยาก แต่เมื่อมาทำความเข้าใจในกระบวนการเชิงปฏิบัติการและกำหนดจุดประสงค์การวิจัย โดยมุ่งเป้าหมายให้เกิดผลที่เด็กและเยาวชนในสถานพินิจฯ ทีมวิจัยจึงเริ่มมองเห็นแนวทางความเป็นไปได้ในการพัฒนา และทีมวิจัยทั้ง 2 หน่วยงาน ได้วางแผนการประชุมพบปะพูดคุยกัน โดยมีการประชุมปรึกษาปรับความเข้าใจในทีมเรื่องกระบวนการวิจัยทุกสัปดาห์เป็นเวลา 1 เดือน ซึ่งในช่วงนี้ทีมวิจัยทั้ง 2 ทีม ต่างก็นำเสนอแนวคิดในการดำเนินการวิจัยต่อผู้บริหารทั้ง 2 ฝ่าย และด้วยวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลของผู้บริหารต่างก็เห็นด้วย และยินดีที่จะให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ การที่ผู้บริหารสนับสนุนอย่างเต็มที่เช่นนี้ เป็นเหมือนการเพิ่มพลังใจให้แก่ทีมวิจัยได้ดียิ่ง ทีมวิจัยเริ่มเข้มแข็ง แม้จะยังไม่เข้าใจในกระบวนการวิจัยทั้งหมด แต่ทีมวิจัยทุกคนก็พร้อมที่จะศึกษาและเรียนรู้ในสิ่งใหม่ๆ ในการเริ่มต้นเตรียมทีมวิจัย นักวิจัยได้เรียนรู้ว่าในการดำเนินงานพัฒนาอะไรก็ตาม หากผู้บริหารและบุคลากรในพื้นที่มีความเข้าใจ เห็นความสำคัญและต้องการที่จะพัฒนา หรือแก้ไขปัญหานั้น ตั้งแต่เริ่มต้น จะช่วยให้เกิดเป็นแรงผลักดันที่สำคัญ ให้สามารถดำเนินงานตามขั้นตอนต่อไปได้ดี

2. พัฒนาศักยภาพทีมวิจัย

เมื่อทีมวิจัยมีความพร้อมและมั่นใจในการทำวิจัยแล้ว เพื่อความเข้าใจในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และสามารถนำสู่การปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน ทีมวิจัยทั้งจากโรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์และจากสถานพินิจฯ ได้พยายามศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม โดยทีมวิจัยได้แสวงหาสถาบันที่มีการเปิดอบรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และพบว่ามหาวิทยาลัยมหิดลกำลังเปิดหลักสูตรการอบรม ทีมวิจัยโรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์จึงได้ขออนุมัติผู้อำนวยการ ส่งบุคลากรในทีมวิจัยเข้าอบรม 2 รุ่น รุ่นละ 2 คน ในหลักสูตรการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ณ มหาวิทยาลัยมหิดล ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งเข้าร่วมสัมมนาวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ สวรส. จัดอบรมให้ บางส่วนเข้าร่วมฟังบรรยายพิเศษเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และบางส่วนร่วมอบรมการวิจัยเชิงคุณภาพ เนื่องจาก

มีข้อจำกัดในด้านเวลาและงบประมาณ รวมถึงด้านการบริหารบุคคลในการทำงานของหน่วยงาน ทำให้มีนักวิจัยบางส่วนเท่านั้น ที่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมวิชาการดังกล่าวได้ ซึ่งนักวิจัยที่มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการต่าง ๆ นั้น จะต้องกลับมาถ่ายทอดให้ทีมวิจัยทราบ โดยการจัดประชุม เผยแพร่เอกสารการวิจัย ทั้งนี้เพื่อเป็นการกระจายข้อมูล และให้ทีมวิจัยมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างถูกต้อง และมีความมั่นใจในการทำวิจัยมากขึ้น

3. วางแผนดำเนินงาน

เมื่อทีมวิจัยได้มีการพัฒนาตนเอง โดยเฉพาะเรื่องความรู้ความเข้าใจในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ทีมวิจัยได้ร่วมกันวางแผนการดำเนินงาน เพื่อการประเมินและวิเคราะห์สภาพปัญหา กำหนดเป็นตารางแผนการดำเนินงานแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ โดยทีมวิจัยจากทั้ง 2 หน่วยงานมาร่วมประชุมปรึกษาหารือกันว่า จะดำเนินการตามกระบวนการวิจัยอย่างไร ปัญหาที่พบในขั้นตอนนี้ คือ การมีข้อจำกัดด้านเวลาของนักวิจัยในทีมแต่ละคน ซึ่งมีเวลาว่างไม่ตรงกัน ทำให้เมื่อถึงวันนัดประชุมทีมวิจัยไม่สามารถเข้าร่วมประชุมพร้อมกันทั้งหมดได้ ดังนั้นแผนการดำเนินงานที่สรุปได้ในที่ประชุม จึงเป็นข้อสรุปจากนักวิจัยในทีมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งนักวิจัยที่ไม่ได้เข้าร่วมวางแผนด้วยเนื่องจากติดราชการอื่นก็จะมาติดตามข้อสรุปภายหลัง ทีมวิจัยได้เรียนรู้ถึงการบริหารจัดการเวลาให้เหมาะสม รู้จักการยืดหยุ่นในการทำงาน รู้จักการประสานงาน และการทำงานเป็นทีม สิ่งที่ได้เรียนรู้สามารถลดความรู้สึกลังเลยากลำบากใจในการทำงานได้อย่างดี เพราะนักวิจัยแต่ละคนต้องรับผิดชอบในงานประจำ เมื่อมีความตั้งใจที่จะพัฒนางาน พัฒนาคณ ก็ต้องเรียนรู้ในการจัดสรรเวลาตนเองได้

4. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อประเมินวิเคราะห์สภาพปัญหา และสร้างเครื่องมือ

4.1 การศึกษาดูงานในพื้นที่

ทีมวิจัยเริ่มต้นเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อประเมินวิเคราะห์สภาพปัญหา และเตรียมสร้างเครื่องมือ ด้วยการศึกษาดูงานในสถานพินิจ โดยมีทีมวิจัยจากโรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์ จำนวน 5 คน และทีมวิจัยจากสถานพินิจ จำนวน 3 คน ซึ่งเป็นผู้นำในการศึกษาดูงานตลอดระยะเวลา 3 วัน ที่ศึกษาดูงานไม่ใช่เรื่องง่ายที่ทีมวิจัยจากโรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์ ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นคนแปลกหน้าสำหรับบุคลากรต่างๆ ในสถานพินิจ จะเข้าไปสร้างสัมพันธภาพพูดคุยและซักถาม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับระบบการดูแลเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นประเด็นที่ไวต่อความรู้สึกของผู้ถูกถาม บุคลากรที่ทีมวิจัยพูดคุยด้วยอาจจะเกิดความรู้สึกเหมือนถูกตรวจสอบการทำงาน ข้อมูลที่ได้จึงอาจจะคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ดังนั้น เพื่อเป็นการป้องกันการเกิดปัญหาดังกล่าว ทีมวิจัยจึงวางแผนการศึกษาดูงาน โดยให้ทีมวิจัยสถานพินิจเป็นผู้ประสานงานในพื้นที่ แจงให้บุคลากรต่างๆ ทราบถึงการศึกษาดูงานของทีมวิจัย ส่วนทีมวิจัยโรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์ที่จะลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ มีการเตรียมตัวโดยกำหนดประเด็นที่ต้องการศึกษา มีแบบสังเกตและบันทึกเป็นเครื่องมือที่ใช้ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ นอกจากนี้ ยังศึกษาข้อมูลพื้นฐานของสถานพินิจฯ ทั้งในด้านโครงสร้างนโยบายการปฏิบัติงาน สายการบังคับบัญชา ตำแหน่งและบทบาทหน้าที่ของบุคลากร ทั้งนี้เพื่อง่ายต่อการทำความเข้าใจ

และการเก็บรวบรวมข้อมูล ส่วนในเรื่องการแต่งกาย ทีมวิจัยเลือกที่จะสวมชุดลำลองที่สุภาพ เรียบร้อย ไม่สวมเครื่องแบบเพราะจะดูเป็นทางการมากเกินไป ทั้งนี้เพื่อให้เกิดบรรยากาศของความเป็นกันเองกับบุคลากร รวมถึงเด็กและเยาวชนในสถานพินิจด้วย และสิ่งที่ทีมวิจัยคำนึงถึง และระมัดระวังอีกประการหนึ่ง คือ ทักษะการสร้างสัมพันธภาพ ทำที่การแสดงออกที่เป็นมิตร ความสุภาพอ่อนน้อม รู้จักให้เกียรติผู้อื่น รู้จักรับฟังอย่างใส่ใจ รวมถึงการใช้ทักษะการสื่อสาร การพูด-ถาม การทวนความ การสะท้อนความรู้สึก และการให้กำลังใจ

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าทีมวิจัยโรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์ จะได้ผ่านการฝึกอบรม และมีประสบการณ์ ทั้งในการปฏิบัติงานและการเป็นวิทยากรในเรื่องนี้มาแล้ว แต่ก็ยังมีปัญหาและอุปสรรคในช่วงเริ่มต้นของการสร้างสัมพันธภาพ เนื่องจากบุคลากรในสถานพินิจไม่ทราบว่าทีมวิจัยเข้าไปทำอะไร ทำไมต้องมาถามเรื่องการทำงานต่างๆ เมื่อทีมวิจัยวิเคราะห์ถึงสาเหตุในขณะที่ยสนทนากัน ก็พบว่าเกิดจากปัญหาในการสื่อสาร บุคลากรในสถานพินิจรู้สึกสับสนเพราะได้รับแจ้งเพียงว่าจะมีคนมาศึกษาดูงานเท่านั้น ซึ่งหมายถึงการมาเยี่ยมชม เยี่ยมชม ไม่มีการสัมภาษณ์ หรือการเก็บข้อมูลการวิจัย ทีมวิจัยจึงแก้ปัญหาด้วยการสร้างสัมพันธภาพ ทำความคุ้นเคย และอธิบายให้เข้าใจถึงการดำเนินงานวิจัย เพื่อการพัฒนาระหว่างสถานพินิจฯ และโรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์ ซึ่งต้องอธิบายด้วยคำพูดที่เข้าใจง่าย จากการประเมินทำที่และปฏิกิริยาของบุคลากรที่นักวิจัยสนทนากับพบว่า บุคลากรเข้าใจถึงกระบวนการวิจัยมากขึ้น แม้จะยังไม่เข้าใจในกระบวนการวิจัยทั้งหมดก็ตาม เพราะสถานพินิจฯ ยังไม่เคยศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการ และกระบวนการศึกษาก็ยากต่อการทำความเข้าใจในระยะเวลาสั้นๆ ในขณะที่สนทนากับบุคลากรมีทำที่ที่เป็นมิตร ให้ความเป็นกันเอง และให้ข้อมูลต่างๆ มากขึ้นตามสภาพความเป็นจริง และบอกว่าอยากให้สถานพินิจฯ มีการพัฒนามากขึ้น ยินดีให้ความร่วมมือในการพัฒนา ซึ่งคำพูดและสีหน้าท่าทางของบุคลากรที่แสดงออก ทำให้ทีมวิจัยรู้สึกโล่งอกและสบายใจ แตกต่างจากความรู้สึกแรกที่กำลังเข้ามาในสถานพินิจฯ มีความรู้สึกอึดอัดใจกับการที่บุคลากรไม่ทราบว่ามีการทำวิจัยอะไร เพราะทีมวิจัยต่างก็คาดหวังว่า “เขาน่าจะรู้งาน” แต่เมื่อทีมวิจัยได้มีโอกาสอธิบายถึงความเป็นมา และกระบวนการวิจัยต่างๆ ให้บุคลากรมีความเข้าใจกระทั่งมีการตอบสนองในทางที่ดี ทีมวิจัยจึงได้เรียนรู้ถึงบทเรียนบทแรกในการลงพื้นที่ว่า ไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะให้คนในพื้นที่รู้และเข้าใจในเหตุผลและความเป็นมาของการวิจัยครั้งนี้ แม้ทีมวิจัยจะเหนื่อยกับการที่ต้องอธิบายหลายครั้ง แต่ผลที่ได้จากการเรียนรู้คุ้มค่ามากกว่า เป็นการดีที่ทีมวิจัยได้พบปัญหาด้วยตนเอง เพราะจะได้เรียนรู้ถึงการวิเคราะห์สาเหตุปัญหา และสามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด การไปศึกษาดูงานครั้งนี้ได้รับความสะดวกในการเข้า-ออกภายในสถานฝึกอบรมเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นเขตห้ามบุคคลภายนอกเข้า เนื่องจากทีมวิจัยสถานพินิจฯ เป็นผู้นำทางตลอด ในระยะเวลาสั้นๆ เพียง 3 วัน นอกจากทีมวิจัยจะได้ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ ครบตามวัตถุประสงค์แล้ว สิ่งที่มีคุณค่าแห่งการเรียนรู้ที่ได้รับเพิ่มเติม คือ การไต่ถามการสังเกต การถามเพื่อวิเคราะห์ และประเมินสภาพปัญหา การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การปรับตัว และการสร้างสัมพันธภาพอันดีระหว่างบุคลากรในสถานพินิจฯ กับทีมวิจัย การเรียนรู้ที่ได้ทั้งหมดทำให้ทีมวิจัยมีความมั่นใจ มีความสุข รู้สึกทำหายกับการทำงานวิจัยในพื้นที่นี้มากขึ้น

4.2 การวิเคราะห์เครื่องมือเบื้องต้นและสร้างเครื่องมือ

ภายหลังการศึกษาดูงานในพื้นที่ ทีมวิจัยทั้ง 2 หน่วยงานได้ร่วมกันรวบรวมข้อมูลที่ได้ และวิเคราะห์สภาพปัญหาในเบื้องต้น เป็นภาพรวมของระบบการดูแลเด็กและเยาวชนในสถานพินิจฯ ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลในเบื้องต้นนี้เป็นเหมือนเข็มทิศ ที่ช่วยให้ทีมวิจัยสามารถเห็นความชัดเจนของข้อมูลมากขึ้น ทีมวิจัยได้เรียนรู้ว่าในการวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้ ต้องมีการวิเคราะห์ข้อมูลไปตลอดกระบวนการ เพราะหากรอให้เก็บข้อมูลทั้งหมดแล้วจึงวิเคราะห์ อาจจะทำให้ประเด็นสำคัญต่าง ๆ นั้นตกหล่นไปได้ นอกจากนี้การวิเคราะห์ข้อมูลในเบื้องต้น ยังเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย

- แนวทางการสนทนากลุ่มเด็กและเยาวชน (ภาคผนวก ก.)
- แนวทางการสนทนากลุ่มบุคลากร (ภาคผนวก ข.)
- แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับผู้บริหาร (ภาคผนวก ค.)
- แบบสังเกตและบันทึก (ภาคผนวก ง.)

ในการสร้างเครื่องมือเหล่านี้ ทีมวิจัยได้สร้างขึ้นจากแนวคิดและข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในเบื้องต้น ซึ่งก็พบปัญหาในเรื่องของความไม่ครอบคลุมในเนื้อหา การใช้คำและสำนวนภาษา ทีมวิจัยได้แก้ปัญหาเหล่านี้โดยการปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่ ซึ่งก็ช่วยให้คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขเป็นอย่างดี ทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้การสร้างเครื่องมืออย่างมีหลักการมากขึ้น

4.3 การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) ในผู้บริหาร

ทีมวิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้บริหารของสถานพินิจฯ จำนวน 3 ท่าน คือ ผู้อำนวยการสถานพินิจฯ หัวหน้าสถานฝึกอบรม และนักสังคมสงเคราะห์ โดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับผู้บริหาร (ภาคผนวก ค.) เพื่อประเมินสภาพปัญหาต่างๆ โครงสร้างและสภาพการทำงานในปัจจุบัน ความต้องการการพัฒนา ตลอดจนทั้งแนวทางการพัฒนาในมุมมองของผู้บริหาร โดยทีมวิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ทีละท่าน ซึ่งแต่ละท่านก็ให้ความเป็นกันเอง มีอรรถาศัยดี และให้ข้อมูลต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์แก่งานวิจัยยิ่ง ในขั้นตอนนี้ปัญหาที่พบ คือ การนัดหมายเพื่อสัมภาษณ์ เนื่องจากมีความคลาดเคลื่อนและเปลี่ยนแปลงเวลานัดหมาย ทำให้เกิดความล่าช้าไปบ้างเล็กน้อย แต่ก็ไม่เป็นอุปสรรคมากนักในการสัมภาษณ์ และในขณะสัมภาษณ์ต้องใช้ไหวพริบในการจับประเด็น จนกระทั่งสามารถดำเนินการสัมภาษณ์สำเร็จได้ด้วยดี

4.4 การสนทนากลุ่ม (Focus group) ในกลุ่มเด็กและเยาวชน

ทีมวิจัยได้ดำเนินการสนทนากลุ่มเด็กและเยาวชน ที่เข้ารับการฝึกอบรมในสถานพินิจฯ โดยใช้แนวทางการสนทนากลุ่มเด็กและเยาวชน (ภาคผนวก ก.) ซึ่งได้จัดให้มีการสนทนากลุ่ม 3 ครั้ง คือ

ครั้งที่ 1 เป็นการสนทนากลุ่มเพื่อทดลองใช้เครื่องมือ (แนวทางการสนทนากลุ่ม) และเพื่อประเมินสภาพปัญหาเบื้องต้นทั่วไปด้วย เด็กและเยาวชนทั้งชายและหญิง ยินดีให้ความร่วมมือและสะดวกเข้าร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน 25 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่มๆ ละ 11 และ 14 คนตามลำดับ ซึ่งผลที่ได้จากการสนทนากลุ่มครั้งนี้ ช่วยให้ทีมวิจัยทราบประเด็นปัญหาต่างๆ มากขึ้น ซึ่งทีมวิจัยก็นำมาปรับเครื่องมือ คือ แนวทางการสนทนากลุ่มเด็กและเยาวชน ให้มีความครอบคลุมสภาพปัญหามากยิ่งขึ้น

ครั้งที่ 2 เป็นการสนทนากลุ่ม (ภายหลังปรับแนวทางการสนทนาใหม่) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและทดสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล โดยทีมวิจัยดำเนินการสนทนากลุ่มเด็กและเยาวชน ที่สุ่มเลือกอย่างง่ายจาก 4 หอนอนทั้งชายหญิง ไม่จำกัดคดี และมีความยินดีเข้าร่วมสนทนากลุ่มได้ทั้งหมดจำนวน 42 คน แบ่งเป็น 4 กลุ่มๆ ละ 10-12 คน ทีมวิจัยได้ประเมินปัญหาต่างๆ รวมถึงสภาพความเป็นอยู่ ความต้องการขั้นพื้นฐาน ความคิดความรู้สึกของเด็ก ความต้องการพัฒนา และแนวทางพัฒนาระบบการดูแล ปัญหาที่พบในชั้นตอนนี้ คือ ความยุ่งยากในการเป็นผู้นำการดำเนินการสนทนากลุ่ม เนื่องจากเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมกลุ่มไม่กล้าที่จะเล่าถึงข้อมูลการได้รับการดูแลต่างๆ อาจจะเนื่องจากนักวิจัยซึ่งเป็นผู้นำกลุ่ม ยังเป็นคนแปลกหน้า ไม่คุ้นเคย และประเด็นในการสนทนายังเป็นเรื่องสำคัญใกล้ชิดตัว เด็กอาจจะกลัวหากเปิดเผยข้อมูล อาจได้รับการดูแลที่ไม่ดี จึงทำให้หลายคนไม่กล้าเปิดเผยประเด็นในการสนทนา นอกจากนี้เด็กที่เข้าร่วมกลุ่มบางคนก็คุ้ยหยอกล้อกัน ทำให้สมาชิกคนอื่นไม่มีสมาธิ นักวิจัยต้องใช้ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพกับเด็กเหล่านี้ โดยการทำกลุ่มสัมพันธ์ในเบื้องต้นเพื่อสร้างความคุ้นเคย สร้างบรรยากาศให้เป็นกันเอง มีการแนะนำตัวด้วยเกมส์ อธิบายถึงวัตถุประสงค์การสนทนา ตกลงเวลาและการรักษาความลับ และย้ำว่าจะไม่มีผลกระทบใด ๆ เกิดขึ้นต่อตัวเด็ก และเมื่อเด็กเจียบในขณะดำเนินกลุ่ม นักวิจัยก็จะกระตุ้นด้วยการถามให้แสดงความคิดเห็น ความรู้สึก ด้วยท่าทีและน้ำเสียงที่เป็นมิตร เพื่อไม่ให้เด็กเกิดความรู้สึกเหมือนถูกกรูกรำ หรือบังคับให้พูด ส่วนเด็กที่หยอกล้อกันในกลุ่ม นักวิจัยใช้วิธีการถามกระตุ้น โดยให้กลุ่มมีส่วนช่วยกระตุ้นด้วย ไม่ตำหนิหรือต่อว่าเด็กต่อหน้าสมาชิกอื่นๆ ซึ่งวิธีการต่างๆ เหล่านี้ช่วยเบี่ยงเบนความสนใจเด็กให้สนทนาในกลุ่มได้เป็นอย่างดี ในการสนทนากลุ่มครั้งนี้ ทีมนักวิจัยได้เรียนรู้การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ ตลอดจนการควบคุมอารมณ์ตนเอง ทำให้สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ ในการสนทนากลุ่มครั้งนี้ได้ครอบคลุม และดำเนินการสนทนากลุ่มสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

ครั้งที่ 3 เป็นการสนทนากลุ่ม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นที่ยังไม่ครอบคลุม โดยเฉพาะประเด็นมิติการมองตนเอง และมุมมองต่อครอบครัวและสังคมของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจฯ โดยสนทนากลุ่มเด็กชายจำนวน 13 คน และกลุ่มเด็กหญิงจำนวน 10 คน ในการดำเนินการสนทนากลุ่มเด็กชายนั้น ทีมวิจัยในฐานะผู้นำกลุ่มได้พยายามให้เด็กพูดถึงความรู้สึกของตนเองในแง่มุมต่างๆ แต่พบว่าเด็กไม่ค่อยพูด จะเป็นลักษณะถามคำตอบคำ โดยผู้นำกลุ่มต้องกระตุ้นถามทีละคน แต่ก็ไม่สามารถทำให้เด็กพูดคุยกอย่างเปิดใจได้ ทีมวิจัยจึงแก้ปัญหาโดยแจกกระดาษ พร้อมปากกาและดินสอให้เขียนแทน ซึ่งเด็กทุกคนก็เห็นด้วย ทำให้

การดำเนินกิจกรรมกลุ่มครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และทำให้ได้ข้อมูลเพิ่มเติมสมบูรณ์ยิ่งขึ้น หลังจากนั้นทีมวิจัยได้ใช้เทคนิคเดียวกันนี้เก็บรวบรวมข้อมูลในกลุ่มเด็กหญิง ซึ่งก็ทำให้ได้ข้อมูลในประเด็นที่เด็กและเยาวชนมองเห็นเอง ครอบครัว และสังคมได้สมบูรณ์ขึ้นเช่นกัน (ดังข้อมูลที่นำเสนอในบทที่ 4)

4.5 การสนทนากลุ่ม (Focus group) ในกลุ่มบุคลากร

ทีมวิจัยได้ดำเนินการสนทนากลุ่มในกลุ่มบุคลากร 1 ครั้ง เพื่อประเมินสภาพปัญหาเบื้องต้น โดยใช้แนวทางการสนทนากลุ่มบุคลากร (ภาคผนวก ข.) มีบุคลากรที่ยินดีให้ความร่วมมือ และพร้อมที่จะเข้าร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน 12 คน (1 กลุ่ม) บรรยายภาคในการสนทนา พบว่ามีบุคลากร 2 คนที่พูดคุยเหมือนกับระบายความอัดอั้นในใจออกมา โดยพูดถึงระบบการทำงานภายในว่า “เป็นเช่นนี้มานานแล้ว รู้ทั้งรู้ว่ามีปัญหาแต่มันเป็นเรื่องที่ไม่ได้” ในขณะเดียวกัน บุคลากรอีกส่วนหนึ่งได้พูดถึงสภาพปัญหาของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจฯ โดยมีทัศนคติในการมองปัญหาเป็น 2 ประเด็นคือ บุคลากรกลุ่มหนึ่งจะเลือกปฏิบัติกับเด็กและเยาวชนที่ตนเองรู้สึกเห็นใจสงสาร ขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งจะมีอคติและพฤติกรรมการดูแลแบบเสียไม่ได้ กับเด็กที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีแต่กระทำความผิดมา ซึ่งเด็กกลุ่มนี้จะไม่ได้รับความเห็นใจสงสารเหมือนเด็กที่มีฐานะยากจน เป็นต้น

ขณะที่ดำเนินการสนทนากลุ่ม บุคลากรในสถานพินิจฯ มีความตั้งใจในการเล่าเรื่องราวต่างๆ และในขณะที่คนอื่นพูดก็ตั้งใจรับฟัง พร้อมกับสนับสนุนความคิดเห็นในประเด็นที่ตนเองเห็นด้วย และมีการแสดงออกที่เป็นกันเอง อาจจะเป็นเพราะทีมวิจัยที่ดำเนินการสนทนากลุ่ม มีความคุ้นเคยกับสมาชิกกลุ่มในฐานะวิทยาการ และเป็นผู้ประสานการอบรมสำหรับเด็กและเยาวชนในบางหลักสูตรมาก่อน จึงทำให้กระบวนการพูดคุยในกลุ่มลื่นไหลไปได้ค่อนข้างดี

4.6 การประชุมเชิงปฏิบัติการ การระดมพลังสร้างสรรค์ (Appreciate Influence Control : AIC)

ทีมวิจัยได้ดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการ การระดมพลังสร้างสรรค์ ในกลุ่มบุคลากรสถานพินิจฯ ที่ปฏิบัติงานดูแลเด็กและเยาวชน จำนวน 65 คน ณ หอประชุมโรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์ เพื่อประเมินสภาพปัญหาการทำงานในปัจจุบัน และประเมินความมุ่งหวังในการพัฒนาระบบการดูแลของบุคลากรในสถานพินิจฯ บรรยายภาคในการประชุมครั้งนี้ ผู้เข้าร่วมประชุมให้ความสนใจ และร่วมมือในแต่ละกิจกรรมดีมาก ทุกคนได้แสดงความคิดเห็น แสดงความตั้งใจที่จะทำงานร่วมกัน ทำให้เกิดพลัง มองเห็นสภาพปัญหา ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้น และมีความพร้อมในการพัฒนามากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงหลังของการอบรม มีการประชุมกลุ่มย่อย และให้นำเสนอผลการประชุม ทุกกลุ่มทำได้ดีและได้ข้อมูลที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์ร่วมกับการได้มาซึ่งข้อมูลในกลุ่มต่างๆ (รายละเอียดจะนำเสนอในบทที่ 4)

4.7 การประชุมระดมสมอง (Brain storm)

4.7.1 ทีมวิจัยจากโรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์และทีมวิจัยจากสถานพินิจฯ ร่วมกันระดมสมอง เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาที่พบจากการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล สรุปลปัญหา และกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา (Action plan) ซึ่งปัญหาที่พบ คือ ความสามารถของทีมวิจัยในการสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลมีจำกัด เนื่องจากทีมวิจัยยังมีประสบการณ์ในการวิเคราะห์ข้อมูลค่อนข้างน้อย จึงแก้ปัญหาโดยเชิญผู้รู้และเชี่ยวชาญ ในการวิเคราะห์ข้อมูลมาช่วยบรรยายพิเศษ รวมทั้งได้มีการปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการเป็นระยะๆ ทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้และเข้าใจถึงแนวทาง และเทคนิคในการวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

4.7.2 สรุปรายงานการวิจัยระยะที่ 1

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความครอบคลุมมากที่สุด นอกจาก “ตัวผู้วิจัย” ซึ่งถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการวิจัยแล้ว ยังจำเป็นที่จะต้องมียเครื่องมืออื่นๆ ร่วมด้วย ดังนี้

- แนวทางการสังเกตและการบันทึก
- แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกในผู้บริหารสถานพินิจฯ เกี่ยวกับมุมมองการดูแลเด็กและเยาวชนของบุคลากรการบริหารงานทั่วไป สภาพการทำงาน สถานที่และสิ่งแวดล้อม
- แนวทางการสนทนากลุ่มเด็กและเยาวชน เกี่ยวกับการดูแลเด็กและเยาวชนของบุคลากรต่อตนเอง สภาพความเป็นอยู่ทั่วไป ความต้องการขั้นพื้นฐาน สถานที่และสิ่งแวดล้อม

การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล ใช้การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) และด้านผู้วิจัย (Investigator triangulation)
2. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ระยะเวลาและแผนการดำเนินงานวิจัยในระยะการประเมินและวิเคราะห์สภาพปัญหา (ระยะที่ 1)

ใช้ระยะเวลาในการดำเนินงาน 9 เดือน (เมษายน – ธันวาคม 2543)

บทที่ 4

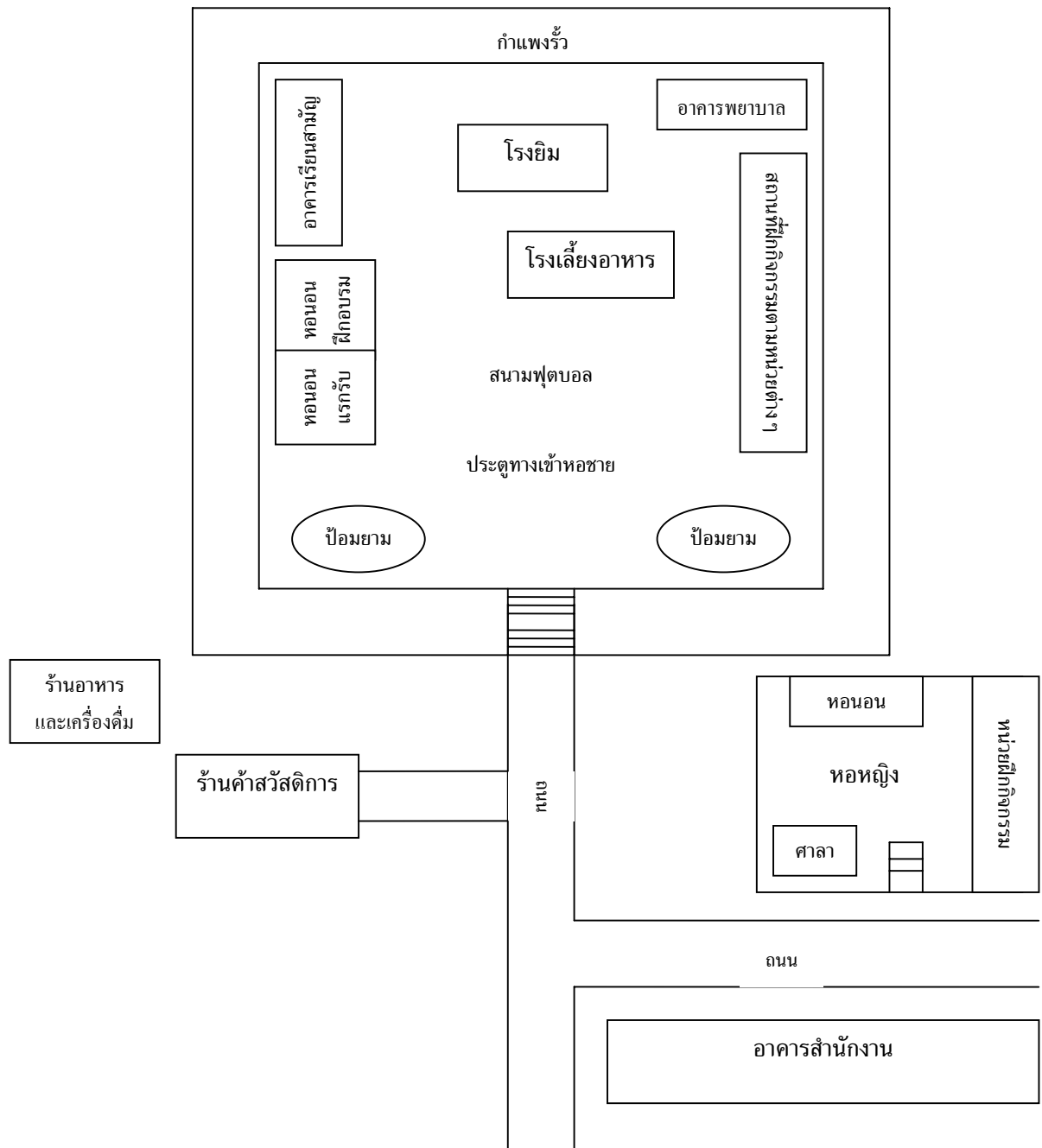
การดูแลเด็กและเยาวชน

สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานี เป็นหน่วยงานในสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ตั้งอยู่หลักกิโลเมตรที่ 14 ถนนชยางกูร บ้านหนองก่าน ตำบลหัวเรือ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี อยู่ใกล้ชุมชนซึ่งเป็นแหล่งเกษตรกรรมที่สำคัญในการเพาะปลูกพืชผักรวมถึงการส่งออกพริกของจังหวัด

สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนแห่งนี้มีเนื้อที่ 229 ไร่ 1 งาน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่โล่งและมีต้นไม้ใหญ่หลากหลายประเภท มีความร่มรื่น และให้ร่มเงาแก่ผู้มาเยือนได้เป็นอย่างดี อาคารสำนักงานด้านหน้า เป็นสถานที่สำหรับผู้มาติดต่อราชการและประสานงานต่างๆ ห้างออกไปด้านหลังอาคารสำนักงานประมาณ 50 เมตรจะเป็นเรือนเย็บมยุรา ซึ่งใช้เป็นที่พบปะระหว่างญาติกับเด็กและเยาวชนที่อยู่ที่นี่ หากมีญาติของเด็กมารอพบ เจ้าหน้าที่จะประกาศเรียกและนำเด็กมาพบญาติที่เรือนเย็บมยุราได้ในเวลาช่วงบ่ายของทุกวัน ภายในเรือนเย็บมยุรานี้มีร้านค้าสวัสดิการของหน่วยงานจำหน่ายเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็น เยื้องไปด้านหลังเรือนเย็บมยุรา มีร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม หรือที่คนส่วนใหญ่เรียก “โรงเตี๊ยม” ซึ่งเป็นสถานที่อำนวยความสะดวกแก่บุคลากรและผู้มาเยือน เมื่อมองไปฝั่งตรงข้ามเรือนเย็บมยุรา ซึ่งอยู่ไม่ไกลมากนัก จะมองเห็นรั้วตาข่ายเหล็กกันเป็นสัดส่วนชัดเจน เรียกกันว่าหอหญิง เป็นสถานที่กักขังและนอน สำหรับเด็กและเยาวชนหญิง ภายในอาณาบริเวณเดียวกันมีอาคารนอน 1 หลัง และอาคารเรียนหลังเล็กสำหรับจุคนได้ประมาณไม่เกิน 10 คน สำหรับการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมห่างจากอาคารเรียนประมาณ 20 เมตร จะเป็นประตูสำหรับเข้า-ออก ตามทางเดินจะปลูกไม้ดอกไม้ประดับเพื่อความสวยงาม ในขณะเดียวกัน จะมีแม่บ้านคอยดูแลรับผิดชอบที่ประตูทางเข้าซึ่งทำเป็นที่พักมีลักษณะคล้ายป้อมยามแต่ดูโล่งกว่า ในขณะที่ผู้วิจัยเข้าไปสังเกตการทำกิจกรรมต่างๆในบริเวณหอหญิงก็ใช้เป็นที่นั่งพักผ่อนได้เป็นอย่างดี ถัดจากหอหญิงเข้าไปด้านหลังเป็นกำแพงทึบสูงประมาณ 2 เมตร มีลวดหนามกั้นไว้ด้านบนสุด มีป้อมยามที่สร้างไว้ด้านหน้าด้วยเหล็กทึบ สำหรับเป็นทางเข้า-ออก ภายในเป็นหอนอนชาย มีทั้งหมดจำนวน 4 หลัง ลักษณะของตัวอาคาร เป็นอาคาร 2 ชั้น ใต้ถุนโล่ง สภาพโดยทั่วไปของหอนอนที่พบมีหน้าต่างชำรุดหลายบาน มุงลวดฉีกขาดและห้องน้ำมีกลิ่นเหม็น นอกจากนี้ยังมีอาคารเรียนซึ่งเป็นเรือนไม้ชั้นเดียวติดต่อกันเป็นแถวยาว ใช้เป็นที่เรียนวิชาชีพระยะสั้น ทั้งช่างเชื่อมโลหะ ช่างยนต์ ช่างไฟฟ้า ช่างไม้ และก่อสร้าง ช่างศิลปหัตถกรรม ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า ช่างตัดผม ช่างพิมพ์ หน่วยดนตรี และหน่วยเกษตรกรรม วิชาต่างๆ เหล่านี้เด็กและเยาวชนสามารถเลือกเรียนได้ ตามความชอบและความถนัดของตน ถัดจากอาคารเรียนเข้าไปเป็นอาคารพยาบาล ซึ่งภายนอกดูสวยงามและสภาพยังดูใหม่ แต่ภายในมีฝุ่นและหยากไย่ ถัดออกมาด้านหน้าอาคารพยาบาลเป็นโรงเลี้ยงอาหารลักษณะเป็นเรือนไม้ชั้นเดียวเพดานสูงพอประมาณ ปูพื้นด้วยซีเมนต์ ซึ่งพบว่ามีแมลงวันจำนวนมากเกาะอยู่ตามพื้น และอีกจำนวนหนึ่งบินขวักไขว่เสียงอึงมี่ ด้านหลังสุดเกือบติดกำแพงเป็น

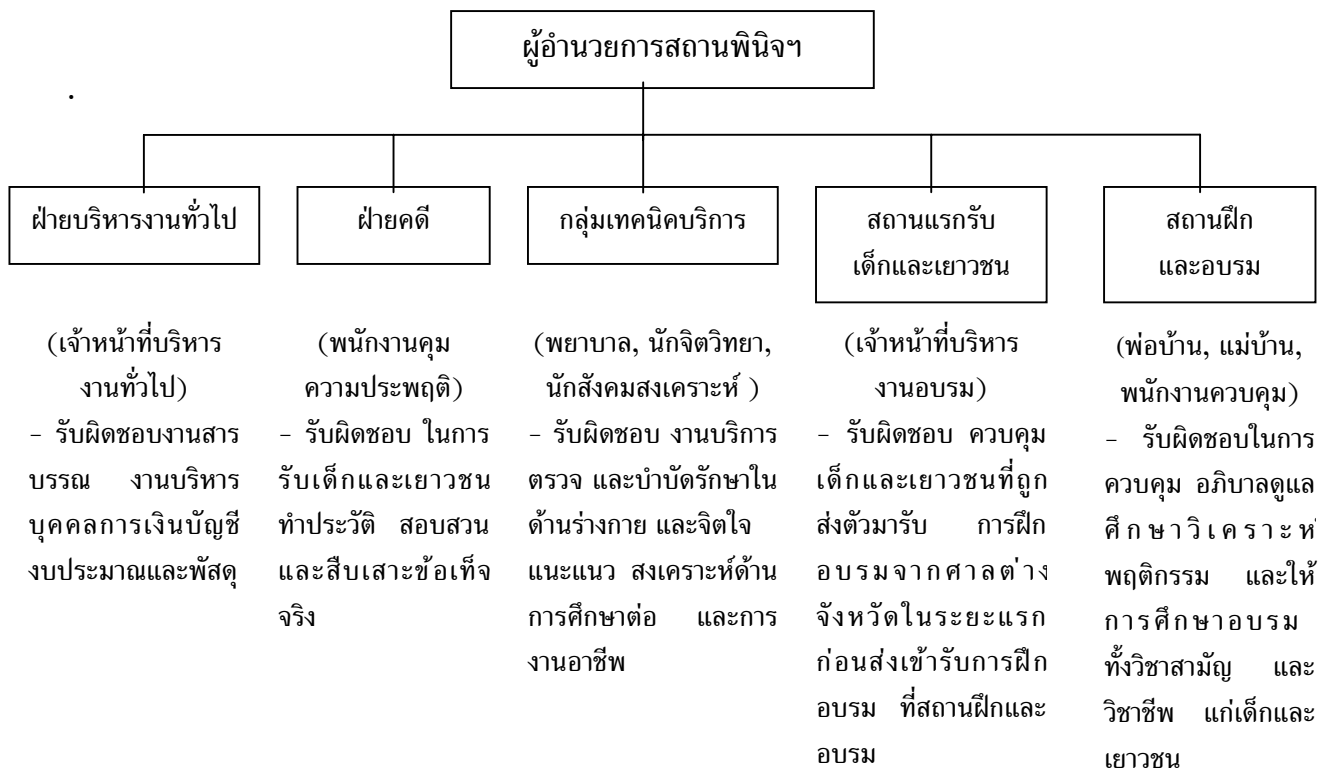
โรงยิมซึ่งปิดไว้ไม่ได้ใช้งาน และถัดมาเป็นอาคารเรียนสามัญ ซึ่งเป็นอาคาร 2 ชั้น ใช้เป็นที่เรียนหนังสือสำหรับเด็กและเยาวชนที่ยังเรียนไม่จบชั้นสามัญ

แผนภาพจำลองสถานพินิจฯ จังหวัดอุบลราชธานี

ลักษณะโครงสร้างองค์กรของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี เป็นองค์กรรัฐที่มีบทบาทหน้าที่โดยตรงในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูสภาพร่างกาย จิตใจ และส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีอำนาจในการรับเด็ก และเยาวชนที่กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด กล่าวคือ สถานพินิจฯ มีอำนาจในการควบคุมหรือให้ประกันตัวไปชั่วคราวก็ได้ นอกจากนี้ยังมีหน้าที่รับตัวเด็กและเยาวชนที่ศาลจังหวัดต่างๆ ส่งเด็กและเยาวชนไปรับการฝึกและอบรมอีกด้วย

โครงสร้างการบริหารภายในสถานพินิจฯ จังหวัดอุบลราชธานี มีดังนี้

สำหรับอัตรากำลังที่ปฏิบัติงานจริงในสถานพินิจฯ แห่งนี้ มีข้าราชการ จำนวน 35 คน และลูกจ้าง จำนวน 65 คน ที่เหลือประมาณ 10 คน เป็นครูอาสาและอื่นๆ บุคลากรที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด คือ พ่อบ้านและแม่บ้าน ซึ่งมีหน้าที่ดูแลเด็กและเยาวชนเหมือนเป็นพ่อแม่ที่ดูแลลูก โดยจะดูแลตั้งแต่ตื่นนอน ปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน รับประทานอาหาร เข้าแถวเคารพธงชาติ แล้วส่งเข้าเรียนตามหน่วยต่างๆ ช่วงพักกลางวันจะมาช่วยดูแลเด็กรับประทานอาหารเช้า ช่วงเย็นจะมาดูแลให้พักผ่อน

ส่วนพนักงานควบคุม ซึ่งส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จะมีหน้าที่คอยควบคุม ดูแลเด็กและเยาวชนไม่ให้หลบหนีหรือกระทำความผิด ไม่มีหน้าที่ในการตัดสินใจหรือลงโทษ หากมีกรณีใดๆ เกิดขึ้น จะต้องรีบแจ้งให้หัวหน้าสถานฝึกและอบรมทราบทันที

เด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานพินิจจังหวัดอุบลราชธานี มีจำนวนประมาณ 400 คน เป็นชายมากกว่าหญิง ส่วนใหญ่มาด้วยคดียาเสพติด ร้อยละ 90 ของจำนวนเด็กและเยาวชนเหล่านี้ มาจากครอบครัวที่มีปัญหาและมีฐานะยากจน ระยะเวลาที่เข้ามาอยู่ในสถานพินิจฯ ต่ำสุด 1 เดือนและสูงสุด 6 ปี และมีอัตราการกลับมาสถานพินิจฯ ซ้ำ เช่นเดียวกับสถานพินิจฯ อื่นๆ (ไม่มีข้อมูลสถิติการกลับมาสถานพินิจฯ ซ้ำ เนื่องจากสถานพินิจฯ ไม่มีการจัดเก็บข้อมูลนี้)

จากการประเมินและวิเคราะห์สภาพปัญหากระบวนการดูแลเด็กและเยาวชน ในสถานพินิจฯ จังหวัดอุบลราชธานี ตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ด้วยวิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ เชิงลึก การระดมสมอง และการสนทนากลุ่ม ได้ข้อมูลทั่วไปดังที่กล่าวมาข้างต้น และพบมีประเด็นปัญหาต่างๆ ซึ่งทีมวิจัยค้นพบในครั้งนี้นี้ล้วนเกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ของเด็กในสถานฝึกอบรม ซึ่งสามารถสรุปวิเคราะห์สภาพปัญหาได้ 5 ด้าน ดังนี้

1. ปัญหาด้านโครงสร้างองค์กร

จากข้อมูลและสถานการณ์ในปัจจุบันของสถานพินิจฯ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่ามีความขัดแย้งกันระหว่างโครงสร้างองค์กรที่กำหนดกับการปฏิบัติจริง กล่าวคือ ในการบริหารองค์กรนั้น ผู้มีอำนาจสูงสุด คือ ผู้อำนวยการสถานพินิจฯ แต่ในการบริหารงานจริงกลับพบว่าการซ้อนทับกันระหว่างสายงานบังคับบัญชาของสถานพินิจฯ และศาลเยาวชนและครอบครัว ซึ่งอำนาจในการตัดสินใจ สั่งการหรือลงนามอนุมัติเห็นชอบในหลักการต่างๆ โดยส่วนใหญ่จะอยู่ที่ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัว ทำให้บุคลากรในสถานพินิจฯ รู้สึกอึดอัด และเกิดความสับสน นอกจากนี้ ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัว ยังเรียกตัวบุคลากรจากสถานพินิจฯ โดยทางวาจาให้ไปช่วยปฏิบัติงานที่ศาลเยาวชนและครอบครัวบ่อยครั้ง ทำให้งานประจำในสถานพินิจฯ ถูกละทิ้งโดยปริยาย ส่งผลให้ระบบการดูแลเด็กและเยาวชนในสถานพินิจฯ ขาดความสมบูรณ์ ดังคำกล่าวของผู้บริหารสถานพินิจฯ ท่านหนึ่งที่บอกว่า

“...การดูแลเด็กขาดคุณภาพ คือ ไม่เกิดผลสมบูรณ์ ปฏิบัติครั้ง ๆ กลาง ๆ ไม่เต็มที่ แต่คิดว่าประมาณปลายปี 2543 นี้ ทุกอย่างจะดีขึ้น เพราะสถานพินิจฯ จะแยกออกจากศาลเยาวชนและครอบครัวโดยเด็ดขาด การบริหารงานในสถานพินิจฯ จะเป็นระบบมากขึ้น...”

จากคำกล่าวเบื้องต้นสอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้บริหารสถานพินิจฯ อีก 2 ท่าน ที่แสดงความคิดเห็นตรงกันว่า เมื่อมีการปรับโครงสร้างองค์กรใหม่ จะมีการกระจายอำนาจและระบบการบริหารงานจะเป็นระบบมากขึ้น และสอดคล้องกับผลการสนทนากลุ่ม และผลการประชุมระดมสมองในกลุ่มบุคลากร ที่พบว่าบุคลากรผู้ปฏิบัติงานรู้สึกสับสนในบทบาทหน้าที่ที่รับผิดชอบ เนื่องจากต้องทำงานหลายหน้าที่ ทำให้ไม่สามารถให้การดูแลเด็กและเยาวชนได้ดีเท่าที่ควร ดังคำให้สัมภาษณ์ของบุคลากรท่านหนึ่งที่กล่าวว่า

“ สงสารเด็ก ๆ เพราะไม่ได้รับการดูแลเท่าที่ควร ”

เมื่อพิจารณาถึงความจำเป็นพื้นฐานที่เด็กควรจะได้รับ โดยเฉพาะอาหารที่จัดให้เด็กรับประทานนั้น เด็กมองว่าขาดทั้งปริมาณและคุณภาพ ไม่อร่อย ซ้ำซาก ยกตัวอย่างเช่น “แกง” ก็จะมีแต่น้ำ ภาชนะใส่อาหารไม่สะอาด เวลารับประทานอาหารแมลงวันก็เยอะ และ

เวลาในการรับประทานอาหารเย็นก็เร็วเกินไป บางครั้งยังไม่หิวก็ต้องรับประทานอาหารตามเวลา ทำให้รับประทานอาหารได้น้อย พอถึงตอนกลางคืนก็รู้สึกหิวข้าว ซึ่งตามระเบียบแล้วจะห้ามไม่ให้เอาอาหารเข้าไปกินในนอน ในส่วนของน้ำดื่ม น้ำใช้ก็ไม่สะอาด บางครั้งมีตะกอน สกปรก และเวลาต้มน้ำเด็กต้องใช้มือรองดื่มจากก๊อก เพราะแก้วน้ำไม่มี เด็กบอกว่า

“ บางครั้งก็ต้องดื่ม เพราะไม่มีอะไรดีกว่านี้ จะสังเกตได้ง่าย ๆ

เวลามีเด็กเข้ามาอยู่ใหม่ ๆ ปรับตัวยังไม่ได้ก็จะพากันท้องเสีย

อยู่ ๆ ไปมันก็ชินไปเอง ”

นอกจากนี้ สถานแรกรับเด็กและเยาวชน ยังไม่ได้แยกเป็นสัดส่วนตามโครงสร้างที่กำหนดและไม่มี การจัดแยกวัยและคดีเด็กออกจากกัน ทำให้เกิดปัญหาในการดูแลเด็ก ไม่สามารถให้การดูแลเด็กให้เหมาะสมตามวัยได้ และก่อให้เกิดปัญหาเด็กโตรังแกเด็กเล็ก ตั้งตนเป็นผู้มีอำนาจในกลุ่มอีกด้วย

จากข้อมูลที่กำลังมาข้างต้นจะเห็นว่าโครงสร้างองค์กรของสถานพินิจ จังหวัดอุบลราชธานี โดยเฉพาะสายงานการบริหารจัดการ มีปัญหาในการปฏิบัติอย่างชัดเจน ผู้บริหารสูงสุดของสถานพินิจฯ ไม่สามารถบริหารงานได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากมีสายงานอื่นคือศาลเยาวชนและครอบครัวเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้ส่งผลกระทบต่อระบบการทำงานของบุคลากรในสถานพินิจฯ ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบการดูแลเด็กและเยาวชนในสถานพินิจฯ ด้วย

2. ปัญหาด้านนโยบายและการปฏิบัติ

ตามที่กระทรวงยุติธรรม ได้กำหนดนโยบายไว้อย่างชัดเจน ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน โดยเปลี่ยนจากการลงโทษมาเป็นการแก้ไข เนื่องจากการดำเนินงานที่ผ่านมาของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนในช่วง 40 ปี ปรากฏชัดเจนว่าระบบการบำบัดแก้ไขฟื้นฟู มีบางส่วนล้าสมัยไม่สามารถแก้ปัญหของเด็กและเยาวชนได้ กระทรวงยุติธรรมจึงมีแนวทางที่จะจัดระบบที่เหมาะสมในการบำบัด แก้ไข ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่อยู่ในความดูแลของสถานพินิจฯ อาทิ การจัดให้มีบ้านคุมประพฤติ การพัฒนาระบบบำบัด แก้ไขที่ได้ผลสมบูรณ์ ซึ่งต้องคำนึงถึงกระบวนการบำบัด แก้ไข ฟื้นฟู ทั้งร่างกายและจิตใจ แต่จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานีกล่าวว่า

“...นโยบายดีแต่เป็นไปตามความต้องการของผู้บริหารที่กำหนดนโยบาย

ซึ่งเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโดยตรงไม่มีส่วนร่วม นโยบายที่กำหนด

มีลักษณะเป็นการหว่านแห ซึ่งดูเหมือนครอบคลุม แต่ในทางปฏิบัติ

เกิดความสับสน ไม่มีจุดยืนของตนเอง ลอกตามฝรั่ง นอกจากนี้

ยังขาดงบประมาณ และรัฐไม่ให้ความสำคัญในการดูแลเด็กกลุ่มนี้น้อยมาก...”

ดังจะเห็นได้จากการสนับสนุนงบประมาณค่าอาหารสำหรับเด็ก เมื่อหักค่าใช้จ่ายต่างๆ จะเหลือแค่มื้อละ 6 บาท/คน เท่านั้น ซึ่งเด็กและเยาวชนในสถานพินิจฯ แสดงความคิดเห็นต่อเรื่องอาหารว่า อาหารที่จัดให้ขาดทั้งปริมาณและคุณภาพ ไม่อร่อย ซ้ำซาก ยกตัวอย่างเช่น “แกง” ก็จะมีแต่น้ำ ภาชนะใส่อาหารก็ไม่สะอาด น้ำดื่ม น้ำใช้ไม่สะอาด ในด้านอุปกรณ์ในการทำ ความสะอาดร่างกายและเสื้อผ้ามีค่อนข้างจำกัดตามงบประมาณ และมีผู้บริจาคให้ ซึ่งเจ้าหน้าที่

จะจัดสรรให้โดยมีการเบิกจ่ายตามที่กำหนดไว้ เช่น เสื้อผ้าปีละ 2 ชุด/คน หรือการที่เด็กได้กล่าวถึงสภาพนอนของตนเอง ต่างบอกว่ารู้สึกอึดอัดที่อยู่รวมกันจำนวนมาก ต้องปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบกวนเนื่องจากมุ้งลวดขาด ชำรุด ห้องน้ำไม่มีประตูดมขัด แต่ก็มีเด็กบางคนสะท้อนความรู้สึกออกมาในรูปของการกีดกันตนเองในทางบวก เพื่อเป็นการปรับตนเอง เช่น

“ เป็นการฝึกนิสัยทำให้รักตัวเองมากขึ้น ”

เมื่อเวลาเด็กเจ็บป่วยหรือไม่สบาย เด็กส่วนใหญ่รู้สึกว่าพวกเขาไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่เท่าที่ควร ดังจะเห็นได้จากกรณีเด็กมีบาดแผล เจ้าหน้าที่ก็ไม่มีเวลามาดูแลหรือทำแผลให้ เพราะเจ้าหน้าที่ทำงานหลายอย่าง เวลาเด็กเจ็บป่วยหรือไม่สบาย เด็กรู้สึกว่าไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่เท่าที่ควร เช่น การรับประทานยาไม่ครบขนาด ไม่ตรงกับอาการที่เป็นอยู่ ดังคำกล่าวของเด็กบอกว่า

“ เป็นอะไรก็ให้แต่พารา ปวดท้องก็พารา ปวดหัวก็พารา เป็นแผลก็พารา ”

ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการประชุมกลุ่มย่อยในการประชุมเชิงปฏิบัติการระดมพลังสร้างสรรค์บุคลากรสถานพินิจฯ บุคลากรได้กล่าวถึงนโยบายและการบริหารจัดการของหน่วยงานสรุปได้ในภาพรวม คือ ขาดงบประมาณในการทำงานแม้แต่เวลาเด็กไม่สบาย เจ้าหน้าที่ที่พาไปโรงพยาบาลนอกจากจะใช้รถยนต์ส่วนตัวแล้ว ยังต้องจ่ายเงินเพื่อซื้ออาหารให้เด็กด้วย ดังคำกล่าวของบุคลากรในสถานพินิจฯ ท่านหนึ่งว่า

“...ถ้าไม่ซื้อให้กินก็สงสาร...”

ด้านสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนสำหรับเด็ก รวมถึงสื่ออุปกรณ์ในการสื่อสารในยามฉุกเฉินก็ไม่เพียงพอ เช่น กรณีเด็กหลบหนี ไม่สามารถติดต่อสื่อสารได้ทันทั่วทั้ง ในการดูแลความปลอดภัยสำหรับเจ้าหน้าที่ ไม่มีมาตรการที่ดีพอ ในขณะที่เดียวกันการจัดกิจกรรมต่างๆ สำหรับเด็กก็ไม่ได้กำหนดไว้ให้ชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากนักจิตวิทยาและนักสังคมสงเคราะห์ ที่บอกว่าจะเลือกทำกิจกรรมได้กับเด็กบางรายเท่านั้นเพราะ “ทำไม่ไหว”

ในด้านนโยบายการปฏิบัติงานของบุคลากร พบว่า บุคลากรไม่ได้ศึกษาและไม่ได้รับทราบถึงบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร จึงทำให้ลักษณะการทำงานเป็นการปฏิบัติที่ส่งต่อกันมาด้วยวาจา และยึดแนวปฏิบัติจากเดิมที่เคยปฏิบัติต่อๆ กันมา สำหรับนโยบายในการสนับสนุนให้บุคลากรได้เพิ่มพูนความรู้ และประสบการณ์ในการทำงานนั้นมีน้อยมาก พ่อบ้านท่านหนึ่งบอกว่า

“ ตั้งแต่ทำงานมา 20 กว่าปี ยังไม่เคยอบรมอะไรเลยครับ...”

ทั้งนี้เนื่องจาก หน่วยงานมีงบประมาณไม่เพียงพอที่จะมาดำเนินการในส่วนนี้ได้ ดังนั้นจะเห็นว่าปัญหาด้านนโยบายที่เกิดขึ้นนี้ มีสาเหตุสำคัญมาจากนโยบายระดับกระทรวง ซึ่งกำหนดไว้อย่างสวยหรู แต่กลับจัดสรรงบประมาณให้หน่วยงานสถานพินิจฯ ใช้ในการดำเนินนโยบายต่อมืออยู่อย่างจำกัด ไม่เพียงพอในการดำเนินงาน จึงส่งผลกระทบต่อระบบการดูแลเด็ก และเยาวชนในสถานพินิจฯ บุคลากรไม่ได้รับการพัฒนาตนเอง เด็กและเยาวชนก็ไม่ได้ได้รับการดูแลอย่างเต็มที่ ทั้งในด้านสุขภาพ อาหาร ที่อยู่อาศัย รวมถึงสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

3. ปัญหาด้านบุคลากร

ตามที่ได้กล่าวมาในข้างต้นบ้างแล้วว่า บุคลากรที่ปฏิบัติงานในสถานพินิจส่วนใหญ่จะรับผิดชอบงานหลายอย่าง ทั้งที่ตรงและไม่ตรงกับบทบาทหน้าที่ในตำแหน่งของตน เช่น ตำแหน่งพ่อบ้าน ซึ่งมีหน้าที่ดูแลเด็กและเยาวชนโดยตรง ก็ต้องทำหน้าที่งานธุรการ งานทะเบียนสารบรรณ รวมทั้งจัดตารางเวรการปฏิบัติงานด้วย เป็นต้น

ในด้านพื้นฐานวุฒิการศึกษา พบว่า บุคลากรผู้ดูแลเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา ขาดความรู้ในด้านจิตวิทยาในการดูแลเด็ก อีกทั้งไม่ได้รับการฝึกฝนพัฒนาทักษะในการดูแลเด็กและเยาวชน ทำให้ลักษณะการปฏิบัติงานเป็นแบบบอกเล่าต่อๆ กันมา ขาดหลักในการทำงาน และไม่มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน ดังตัวอย่างคำพูดของพนักงานควบคุมที่บอกถึงหน้าที่ตนว่า

“ พวกผมมีหน้าที่เหมือนยามเท่านั้นล่ะครับ ”

ส่วนนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ครูฝึก และอาสาสมัครก็เป็นบุคลากรอีกกลุ่มหนึ่งที่จะต้องทำหน้าที่ดูแลและจัดกิจกรรมต่างๆ ให้กับเด็ก แต่เนื่องจากมีภาระงานอื่นๆ ที่ต้องรับผิดชอบมาก จึงทำให้มีเวลาสำหรับที่จะจัดกิจกรรมสำหรับเด็กน้อยลง และที่สำคัญคือบุคลากรขาดประสบการณ์ในการจัดกิจกรรม โดยเฉพาะกิจกรรมที่มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็กให้ดีขึ้น เช่น การฟื้นฟูสภาพจิตใจของเด็ก การฝึกทักษะเพื่อให้เด็กได้รู้จักตนเอง และมีความรับผิดชอบ เนื่องจากไม่เคยได้รับการส่งเสริมให้ได้รับการอบรม หรือไปศึกษาดูงานในส่วนที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังมีด้านทัศนคติของบุคลากรที่มีต่อเด็ก ต่อการทำงาน และเพื่อนร่วมงานบางคน เป็นประเด็นที่มีความสอดคล้องกับข้อมูลของผู้บริหารที่พบว่า บุคลากรบางคนก็มองเด็กและเยาวชนว่าเป็นเด็กที่จะแก้ไขไม่ได้ และมักจะเป็นเด็กที่กระทำผิดซ้ำๆ ดังคำกล่าวที่ว่า

“ เด็กพวกนี้เข้าๆ ออกๆ หลายครั้ง ”

สภาพปัญหาอีกประการหนึ่งของบุคลากร คือ บุคลากรขาดแรงจูงใจในการทำงาน บุคลากรส่วนใหญ่บอกว่า

“ มองไม่เห็นความก้าวหน้าของตนเอง ”

บางคนพยายามจะหาสนามสอบเพื่อปรับเปลี่ยนสายงาน แต่ก็ทำได้จำกัดเพียงข้าราชการบางตำแหน่งเท่านั้น นอกจากนี้ยังพบว่า นโยบายและการสนับสนุนให้บุคลากรได้เพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ด้านการงานนั้นแทบจะไม่มีเลย มีบุคลากรบางคนยังไม่เคยได้รับการอบรมใดๆ เลยแม้แต่ครั้งเดียว เนื่องจากหน่วยงานขาดงบประมาณที่จะดำเนินการทั้งการอบรมและสวัสดิการต่างๆ

ข้อมูลในการประชุมกลุ่มย่อยจากการประชุมเชิงปฏิบัติการระดมพลังสร้างสรรค์บุคลากรสถานพินิจฯ ที่สะท้อนให้เห็นทัศนคติของบุคลากรอย่างชัดเจน ที่กล่าวว่า

“ เจ้าหน้าที่บางคนก็ไม่เข้าใจบุคลากร ชอบเข้าข้างเด็ก เชื่อเด็ก ไม่พิจารณาให้รอบคอบ เคยมีผู้บริหารระดับสูงให้สัมภาษณ์ทางทีวี โดยพูดกับเด็กว่า ถ้าใครร้องแกล้งบอก เดี่ยวจะปลดออก ”

ซึ่งข้อมูลที่บุคลากรกล่าวถึงนี้ มีความหมายถึงผู้บริหารไม่เข้าใจความรู้สึกของ ผู้ได้บังคับบัญชา เพราะบุคลากรมีความรู้สึกว่าผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญกับบุคลากร แต่จะให้ความสำคัญเฉพาะเด็กเท่านั้น ในขณะที่เดียวกันก็มีข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคลากรในสถานพินิจที่บ่งบอกถึงทัศนคติที่มีต่อเด็กที่บอกว่า

“ เด็กกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เก๋ยาก เพราะพฤติกรรมของเขาปรับเปลี่ยนไม่ค่อยได้ ”

ในขณะที่เด็กเองได้ให้ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มว่า

“ เจ้าหน้าที่เองมักพูดตอกย้ำความผิดของตน เช่น พูดว่า รั้มยว่วที่พวกเราเข้ามาอยู่ที่นี่ เพราะอะไร เพราะใคร ”

ประเด็นปัญหาที่บุคลากรมีทัศนคติต่อเด็กและการทำงานไม่ดี ทีมวิจัยเห็นว่าน่าจะได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เพราะทัศนคติเป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญของการกระทำโดยน่านจะมีกิจกรรมที่ทำให้บุคลากรได้มีโอกาสเรียนรู้และแลกเปลี่ยนแนวความคิด ที่จะนำไปสู่ความเข้าใจตนเองและเข้าใจผู้อื่น รวมถึงการมีสัมพันธภาพและการทำงานร่วมกัน

4. ปัญหาเด็กและเยาวชน

เด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี ประมาณ 400 คน ส่วนใหญ่เป็นชาย คือ ในจำนวนนอนทั้งหมด 5 หอนอน เป็นหอนอนหญิง 1 หอนอน ที่เหลือนอกนั้นเป็นหอนอนชาย จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาทั้ง 3 ส่วน คือ ผู้บริหาร บุคลากร เด็กและเยาวชนสถานพินิจ พบว่าเด็กที่อยู่ในสถานฝึกอบรมส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีปัญหาถูกทอดทิ้งให้อยู่กับตาและยาย พ่อแม่ไม่สนใจ มีปัญหาด้านจิตใจ เป็นเด็กเก็บตัว ฐานะยากจน บางครอบครัวพ่อแม่สอนให้เด็กค้ายาเสพติด เพราะเมื่อเด็กทำผิดจะได้รับโทษไม่หนัก ผู้ใหญ่จึงมักใช้เด็กเป็น “เครื่องมือ” จึงพบว่าเด็กส่วนใหญ่มาด้วยคดียาเสพติด ระยะเวลาที่เข้ามาอยู่ในสถานพินิจต่ำสุด 1 เดือน สูงสุด 5-6 ปี และพบว่าในจำนวนเด็ก 10 คน มีผู้กระทำความผิดซ้ำที่ถูกศาลพิพากษาให้เข้ามาอยู่ในสถานฝึกอบรม จำนวน 2 คน

เมื่อเข้ามาอยู่ในสถานฝึกอบรม เด็กจะได้รับการฝึกอบรมและมีกิจกรรมที่กำหนดไว้ ตั้งแต่ตื่นตอนเช้าเวลา 06.00 น. อาบน้ำ ล้างหน้า แปรงฟัน รับประทานอาหารเช้า เข้าแถว และแยกย้ายกันไปเรียนสายอาชีพหรือสายสามัญที่ตนเองเลือก พักรับประทานอาหารกลางวันเวลา 11.30 น. จากนั้นเวลา 13.30 น. จึงเข้าเรียนหรือทำกิจกรรมต่อเนื่อง จนกระทั่งเวลา 15.00 น. ก็จะหยุดและให้เด็กไปพักผ่อนตามอัธยาศัย จนกระทั่งเวลา 15.45 น. รับประทานอาหารเย็น ขึ้นหอนอนเวลา 17.00 น. อาบน้ำเปลี่ยนเสื้อผ้า ดูโทรทัศน์ นอนพักผ่อน และเมื่อถึงเวลานอนก็จะเปิดไฟนอนตลอดคืน ซึ่งเด็กและเยาวชนในสถานพินิจได้พูดถึงสภาพความเป็นอยู่และสภาพชีวิตของตนเองว่า เด็กรู้สึกเสียใจจากเหตุการณ์ที่ผ่านมา คิดว่าถ้าตนไม่ทำความผิดก็คงจะไม่ได้มาอยู่ในสภาพอย่างนี้ เพราะฉะนั้นการที่ตนเองเข้ามาอยู่ในสถานพินิจ ก็เป็นการตอกย้ำให้รู้ว่าสาเหตุต่างๆที่เกิดขึ้นก็เพราะตนทั้งสิ้น ดังจะเห็นได้จากข้อมูลสนับสนุนที่เด็กพูดในการสนทนากลุ่มซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า เด็กมีความรู้สึกว่าได้ค่าและมีเจตคติด้านลบต่อตนเอง ต่อเพื่อน และครอบครัว ดังคำกล่าวของเด็กที่ว่า

“..เดิมเป็นคนไม่ตั้งใจเรียน ชอบเที่ยว ไม่เคยฟังแม่ เกียงแม่ตลอด แต่พอมายู่นี่ถึงได้รู้ตัวเองว่าเป็นคนไม่ดี คิดถึงพ่อแม่ คิดถึงน้อง รู้สึกขาดความอบอุ่น...”

“...คงไม่มีใครอยากให้กลับออกไป เพราะเขาคงเบื่อหน่าย...”

“...ที่นี้ไม่มีใครจริงใจกับเราหรอก เพราะเราเองก็ไม่ได้จริงใจกับเขา...”

“...เราก็อวดระแวงเหมือนกัน เพราะต่างก็มาจากสภาพปัญหาคล้ายกัน..”

“...รู้สึกสับสนในตนเอง มองว่าตนเป็นคนไม่ดี หากจุดยืนในตัวเองไม่ได้...”

การที่เด็กมีความรู้สึกอย่างนี้ เนื่องจากเด็กมีพื้นฐานทางความคิดและประสบการณ์การรับรู้ต่อสังคมในทางลบ ดังนั้นจึงทำให้ความคิดและมุมมองของเด็กที่มีต่อตนเองและสังคมออกมาในด้านลบด้วย และส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์หลายประการ เช่น การทำลายล้างสิ่งของ การขีดเขียนฝาผนัง หรือแม้กระทั่งทำลายสิ่งของเครื่องใช้ภายในสถานพินิจฯ ดังที่เด็กคนหนึ่งพูดว่า

“ ที่เป็นอย่างนี้ก็เพราะเขานั้นแกล้งทำ ” (หมายถึง ตัวเด็กเองเป็นคนทำ)

ในขณะที่บุคลากรสถานพินิจฯ ก็กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

“ ซ่อมไม้ไผ่หรือเหล็ก เดี่ยวก็พัง เดี่ยวก็ขาด ”

จากข้อมูลดังกล่าวถึง เป็นภาพสะท้อนให้ทีมวิจัยรับรู้ได้ชัดเจนว่า ปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาที่จะต้องได้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็ก ให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม และควรมีการจัดกิจกรรมเพื่อให้เด็กรู้จักตนเองมองเห็นคุณค่าในตนเอง มีทักษะการตัดสินใจที่ดี มีความรับผิดชอบ จึงจะนำไปสู่การมีทัศนคติต่อตนเองในทางบวก

ในประเด็นมิติการมองตนเอง เด็กส่วนใหญ่มองว่าตนเองแย่ โดยเฉพาะก่อนเข้ามาอยู่ในสถานพินิจฯ เป็นคนไม่ตั้งใจเรียน รั้งแก๊งค์ ดมกาว ลักขโมย เมื่อมาอยู่ในสถานพินิจฯ รู้สึกเป็นทุกข์ทั้งกายและใจ และคิดว่าเมื่อกลับออกไปก็ทำอะไรไม่ได้ แต่เด็กหลายคนก็พยายามฝึกเรียนตามหน่วยต่างๆ เช่น ช่างยนต์ การเกษตร เป็นต้น และมีเด็กอีกหลายคนเช่นกันที่บอกว่าพยายามทำตัวเป็นที่รักของพ่อแม่ จะทำตัวใหม่ให้พ่อแม่และแม่มีความภาคภูมิใจให้ได้ จะทำตัวให้เป็นคนดีของสังคม แม้ว่าครั้งแรกที่เข้ามาอยู่ในสถานพินิจฯ จะรู้สึกอาย รู้สึกว่ามีปมด้อย แต่ขณะนี้ได้เรียนรู้ว่าเราต้องรับผิดชอบตัวเอง เพราะที่ผ่านมาได้สร้างปัญหาไว้มาก มีเด็กบางคนกล่าวว่า

“ ผมรู้สึกว่ามีเงินแม่ไปมากแล้ว เทียบบอย บางวันก็ไม่ได้กลับบ้าน ผมรู้สึกว่าผมไม่มีค่าครับ ”

“ ผมคิดผิดที่ทำตัวไม่ค่อยดี ผมรู้สึกว่าผมทำให้พ่อแม่หน้าตาไหล ผมไม่เคยทำให้พ่อแม่ภูมิใจสักครั้งเดียว ”

“ ผมเป็นคนไม่ดีที่เอาแต่ใจตัวเอง ไม่เชื่อฟังพ่อแม่ จนพ่อแม่ตายไป ขณะที่ผมอยู่ที่นี้..ผมถึงได้รู้สึกผิด ”

“ ผมเกรง คบเพื่อนไม่ดี ไม่เรียนหนังสือ ไปขโมยรถจึงถูกจับ ”

สำหรับการสนทนากลุ่มเด็กและเยาวชนหญิง จำนวน 10 คน พบว่า ข้อมูลที่ได้มีความสอดคล้องกับผลการสนทนากลุ่มเด็กและเยาวชนชาย คือ เด็กส่วนใหญ่มองตนเองว่าเป็น

คนไม่ดี บางคนบอกว่าตนเองมีทั้งดีและชั่ว คือ ดีที่มีสำนึกว่า “ ทำไมไม่ทำให้ตัวเรามีค่าบ้าง ” และชั่ว เพราะรู้ว่าสิ่งนั้นไม่ดีแต่ก็ยังทำ ด้วยอารมณ์ชั่ววูบ มีความอดทนต่ำ เรียนก็ไม่จบ ทำงานก็ไม่สำเร็จ ทั้งๆที่พ่อแม่ให้โอกาส แต่บางครั้งพ่อแม่ก็ขีดเส้นให้เดินมากเกินไป ทำให้เกิดความรู้สึกอึดอัด และพ่อแม่ก็มักพูดตอกย้ำในเรื่องที่เคยทำไม่ดี และจากการสนทนากลุ่มครั้งนี้พบว่า มีเด็กจำนวน 2 คน จาก 10 คน ที่เคยพยายามฆ่าตัวตายโดยการผูกคอตและกินยาล้างท้องน้ำ ซึ่งส่งผลทำให้มีสุขภาพไม่ดีมาจนถึงทุกวันนี้ ขณะที่พูดถึงเรื่องราวและความรู้สึกที่มีต่อตนเอง เด็กบางคนร้องไห้และบอกว่าเสียใจกับชีวิตตนเองตั้งแต่วัยเด็กจนถึงปัจจุบัน บางคนน้อยใจในชะตาชีวิตของตนเอง รู้สึกว่าด้อยคุณค่าในตัวเอง บางคนค้าขายบ้างเพราะต้องหาเงินเลี้ยงครอบครัว

ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนๆ ส่วนใหญ่เด็กจะมีเพื่อนสนิท 2-3 คนที่จะสามารถพูดคุยเรื่องต่างๆ ได้ แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่ค่อยไว้วางใจใคร รู้สึกไม่ปลอดภัย เพราะเด็กมองว่าทุกคนที่เข้ามาอยู่ในสถานพินิจมาในสภาพเดียวกัน เมื่อเด็กมีปัญหาจะไม่กล้าปรึกษาครู ส่วนใหญ่คิดว่าครูไม่เข้าใจความรู้สึกของพวกเขา เด็กรู้สึกว่าตนเองถูกตอกย้ำความผิด ถูกตำหนิจากบุคลากรบางคน บางครั้งถูกแกล้งบ่อยๆ และจะถูกลงโทษแบบไล่เบี้ย (ตีหลายๆ ครั้ง แล้วจะหวดแรงๆ ทีเดียว) เด็กมองว่าการลงโทษเช่นนี้ทำให้เด็กเจ็บทั้งกายและใจ ซึ่งเด็กคิดว่าควรให้โอกาสเด็กบ้าง โดยเฉพาะในการกระทำผิดครั้งแรก เด็กรู้สึกอึดอัดใจเมื่อถูกครุมองว่าเป็น “ ขาใหญ่ ” เพราะเด็กคิดว่าเป็นภาพลบต่อตนเอง ซึ่งในความเป็นจริงการที่เด็กอยู่รวมกลุ่มกันนั้นอยู่กันแบบเพื่อนและพี่น้องมากกว่า บางครั้งก็อาจจะมีปัญหาขัดแย้งกันบ้างเป็นธรรมดา

เด็กและเยาวชนในสถานพินิจ มองว่า การไม่แยกเด็กเล็กกับเด็กโต (วัยรุ่น) ทั้งๆที่เด็กเล็กทำผิดก่อน เช่น ขโมยเสื้อที่ตากไว้ไปใส่ ตาโคตรพ่อโคตรแม่ หรือบางครั้งพวกตนนั่งอยู่เฉยๆ เด็กเดินผ่านก็เอามือตบหน้า พอพวกตนตอบโต้บ้างครูก็มักจะเชื่อเด็ก และกล่าวหาว่า “ รังแกน้อง ” ใช้คำพูดไม่ดี ไม่มีเหตุผล

เมื่อผู้วิจัยได้พูดคุยถึงประเด็นการประพฤติตนเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี และการฝึกตนเองในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เด็กได้พูดถึงลักษณะเด็กในดวงใจของครูว่า มีหลายประการ เช่น ต้องมีความรับผิดชอบ อยู่ในกฎระเบียบ อ่อนน้อม และมั่นใจตนเอง เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเด็กต้องการเป็นคนดี ต้องการพัฒนาตนเองเพื่อให้อยู่ในสังคมได้ เด็กบางคนขาดความมั่นใจ ไม่อยากออกไปอยู่ข้างนอก เพราะมีความรู้สึกว่าตน ไม่มีคุณค่าอะไร และคิดว่าญาติพี่น้องคงจะไม่อยากให้ออกไป เนื่องจากตนเองได้ทำความเดือดร้อนไว้มาก แต่ขณะเดียวกันก็อยากจะปรับเปลี่ยนตนเอง และอยากให้พ่อแม่ดูแลเอาใจใส่ตนเองมากขึ้น เมื่อออกไปแล้วถึงพ่อแม่จะให้อภัย แต่คิดว่าเพื่อนบ้านหรือคนอื่นๆ อาจจะไม่ยอมรับ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ภาพรวมปัญหาของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจ มีประเด็นหลักที่สำคัญ 4 ประเด็นใหญ่ๆ คือ ประการแรก เด็กขาดความนับถือตนเองและขาดความรู้สึก มีคุณค่าในตนเอง เนื่องจากสภาพการเลี้ยงดูและสภาพแวดล้อมก่อนเข้ามาอยู่ในสถานพินิจ มีผลต่อการสร้างแบบบุคลิกภาพของเด็ก และบุคคลที่มีส่วนผลักดันให้เด็กมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ประการที่สอง คือ ขณะที่เด็กเข้ามาอยู่ในสถานพินิจ เด็กได้รับการตอบสนองและ

แก้ไขน้อยในเรื่องความจำเป็นพื้นฐาน ปัญหาด้านการดูแลเมื่อเจ็บป่วย ปัญหาความขัดแย้งทางจิตใจ การมองตนเองด้านลบ ทศนคติต่อเด็กและเยาวชนด้วยกัน รวมถึงบุคลากรในสถานพินิจ โดยเฉพาะบุคคลที่มีหน้าที่ดูแลเด็กอย่างใกล้ชิด จึงมีผลต่อการมองโลกในแง่ร้าย และขาดความไว้วางใจผู้อื่น ประการที่สาม คือ เด็กขาดทักษะในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาลงมือระบายความก้าวร้าวไปในทางที่ไม่เหมาะสมและการตัดสินใจที่นำไปสู่การกระโดดซ้ำๆ ประการสุดท้ายคือ เด็กขาดกำลังใจในการปรับตัวเพื่อกลับสู่สังคมเดิม เมื่อเด็กออกไปสู่ชุมชนเด็กจึงขาดความมั่นใจ รู้สึกมีปมด้อย ไม่ได้รับการยอมรับที่ดีพอ โดยเฉพาะขาดการยอมรับจากพ่อแม่ญาติพี่น้อง และคนในชุมชน

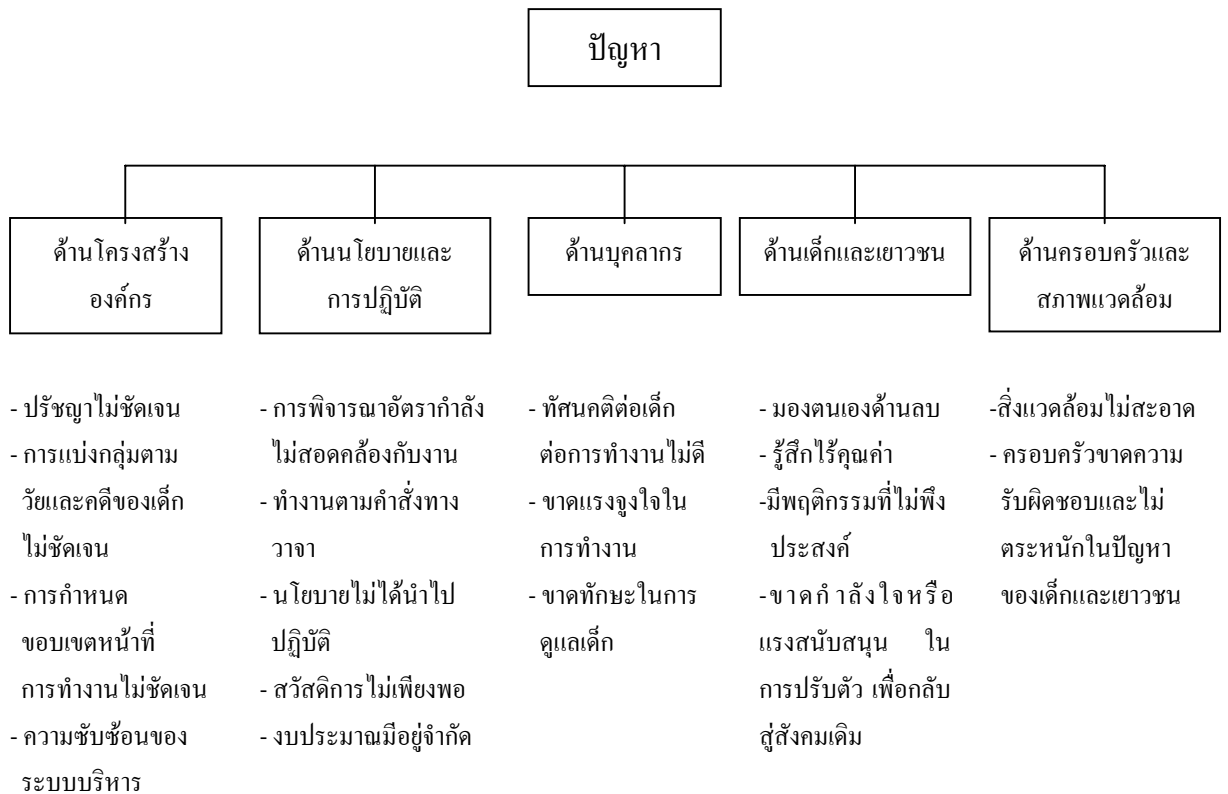
5. ปัญหาด้านครอบครัวและสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อเด็กและเยาวชน

สภาพแวดล้อมไม่ถูกสุขลักษณะ ทำให้มีผลต่อสุขภาพของบุคลากร รวมทั้งเด็กและเยาวชนที่อยู่ภายในสถานพินิจฯ ดังจะเห็นได้จากสภาพภายในที่คณะผู้วิจัยสังเกตเห็นไม่ว่าจะเป็นอาคารที่พักเด็ก (หอนอน) ทรุดโทรม ขาดการปรับปรุง ซ่อมแซม รวมถึงอาคารสำนักต่างๆ ก็สะท้อนภาพให้เห็นว่าขาดการดูแลบำรุงรักษาเท่าที่ควร แม้กระทั่งอาคารพยาบาลซึ่งเป็นตึกสร้างใหม่ ดูภายนอกสวยงามแต่สภาพภายในดูเก่าและไร้ระเบียบ เพราะขาดบุคลากรที่จะดูแล เพราะมีเพียงพยาบาลและเจ้าหน้าที่พยาบาล รวมทั้ง 2 คนเท่านั้นแต่มีภาระงานอย่างอื่นมากมาย จึงทำให้พื้นอาคารสกปรก ภายในห้องมียาอยู่อย่างกระจัดกระจายไม่เป็นหมวดหมู่ ห้องน้ำมีคราบสกปรกตามพื้นและผนัง และเมื่อเปรียบเทียบกับหอนอนเด็กก็ไม่แตกต่างกันมากนัก โดยสภาพภายในหอนอนจะเห็นเตียง 2 ชั้น วางติดกันจำนวน 3 หลัง เว้นช่องทางเดินระหว่างเตียงเล็กน้อย มีกลิ่นเหม็นอับ สกปรก ประตูหน้าต่างบางแห่งชำรุด หรือไม่มีมุ้งลวด ในโรงครัวพบว่ามีสภาพไม่แตกต่างบริเวณปรุงอาหาร ขาดการดูแลรักษาความสะอาด มีแมลงวันจำนวนมาก พื้นโรงครัวเหนียว มีคราบเกรอะกรัง มีกลิ่นเหม็น

นอกจากข้อมูลสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เด็กเผชิญอยู่ ยังมีข้อมูลที่เกี่ยวข้องสะท้อนให้เห็นถึงสภาพปัญหาของครอบครัว นับตั้งแต่เด็กถูกทอดทิ้งให้อยู่กับตาและยาย พ่อแม่ไม่สนใจ บางครอบครัวพ่อแม่สอนให้เด็กค้าขายเสพยาเสพติด เพราะเมื่อเด็กทำผิดจะได้รับโทษไม่หนักเท่าผู้ใหญ่ จึงมักใช้เด็กเป็นเครื่องมือ เด็กบางคนไม่อยากกลับออกไปอยู่ข้างนอก เพราะคิดว่าญาติพี่น้องคงจะไม่อยากให้ออกไป คิดว่าตนเองทำความผิดรื้อนไว้มาก แต่ในขณะที่เดียวกันก็อยากจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเองให้เป็นที่ยอมรับของสังคม และอยากให้พ่อแม่เอาใจใส่ดูแลตนเองมากขึ้น เด็กคิดว่าเมื่อออกไปแล้วถึงพ่อแม่จะให้ภัย แต่คิดว่าเพื่อนบ้านหรือคนอื่นๆ คงจะไม่ยอมรับคงมองพวกตนเหมือนเดิม ซึ่งปัญหานี้ทางผู้บริหารและบุคลากรสถานพินิจฯ ก็ได้พยายามที่จะแก้ไข โดยมีการติดตามเยี่ยมครอบครัวของเด็ก และมีอาสาสมัครที่อยู่ในพื้นที่ได้ช่วยติดตามดูแล แต่ก็มีปัญหาอุปสรรคทั้งเรื่องงบประมาณ และการติดตามประเมินผล

บทสรุป

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานพินิจฯ การสนทนากลุ่มและการประชุมระดมสมองในกลุ่มบุคลากร และสนทนากลุ่มเด็กเยาวชนสถานพินิจฯ พบว่ามีประเด็นปัญหาที่ทำให้ระบบการดูแลเด็กและเยาวชนสถานพินิจฯ ไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สรุปได้ดังแผนภูมิ ดังนี้

จากข้อมูลสรุปที่สะท้อนภาพปัญหาดังเสนอตามแผนภูมิข้างต้น จะเห็นได้ว่าระบบการดูแลเด็กและเยาวชนสถานพินิจ จังหวัดอุบลราชธานี มีปัญหาหลายประการ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการทำงาน ร่วมกันจากหลายๆ ส่วน โดยเฉพาะทีมผู้วิจัยหลักและผู้วิจัยร่วม ซึ่งเป็นบุคลากรในพื้นที่จึงได้ร่วมกันพิจารณาสภาพปัญหาทั้งหมดร่วมกัน โดยนำข้อมูลที่ได้มาประชุมปรึกษาหารือกันถึงประเด็นปัญหาที่มีความเป็นไปได้ตามศักยภาพของทีมผู้วิจัย ดังสรุปเสนอในบทที่ 5

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอในการดำเนินงานต่อไป

การวิเคราะห์สภาพปัญหาในระบบการดูแลเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี ในครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อศึกษาสภาพปัญหาในระบบการดูแลเด็กและเยาวชนซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาบบเดิมของสถานพินิจฯ ที่ดำเนินการอยู่

ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์สภาพปัญหา ได้มาจากผู้บริหารสถานพินิจฯ จำนวน 3 ท่าน และบุคลากรสถานพินิจ จำนวน 65 คน ซึ่งเลือกมาแบบเจาะจง ส่วนเด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานฝึกอบรมของสถานพินิจฯ ได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย จำนวน 90 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แนวคำถามในการสัมภาษณ์ แนวทางในการสนทนากลุ่ม ข้อคำถาม ในการประชุมกลุ่มย่อย เพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน ในการประชุมเชิงปฏิบัติการระดมพลังสร้างสรรค์เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ทดลองใช้และปรับปรุงแก้ไข จนมีความเข้าใจชัดเจน ตรงกันก่อนนำไปใช้จริง

กระบวนการวิจัยในขั้นตอนนี้ถือเป็นขั้นตอนแรก คือ ขั้นวิเคราะห์สภาพปัญหาของพื้นที่ โดยใช้ระยะเวลาในการดำเนินงาน ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2542 – ธันวาคม 2543 ทำให้ได้ข้อสรุปสภาพปัญหาเป็นรายด้านต่างๆ พร้อมแนวทางการแก้ไข ดังนี้

สภาพปัญหา	แนวทางแก้ไข	วิธีการ/กิจกรรม
1. ด้านโครงสร้างองค์กรและ ด้านนโยบายและการปฏิบัติ	1. ควรแบ่งแยกสายการบังคับบัญชาให้ชัดเจน 2. นำเสนอข้อมูลจากผลการวิจัย (สภาพปัญหา) ให้ผู้บริหารได้รับทราบ เพื่อวางแผนแก้ไขต่อไป 3. จัดตั้งคณะกรรมการนิเทศ และติดตามงาน	ผู้บริหารระดับสูงพิจารณา
2. ด้านบุคลากร ทัศนคติต่อการทำงานและเด็ก	1. การปรับเปลี่ยนทัศนคติ ต่อการทำงานและเด็ก 2. สร้างแรงจูงใจที่ดีในการทำงาน 3. การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ในการทำงาน 4. เสริมทักษะการดูแลเด็ก	1. กิจกรรมการมีส่วนร่วม, อบรม และ walk Rally 2. โครงการศึกษาดูงาน 3. โครงการฝึกอบรม เพื่อเสริมสร้างทักษะการดูแลเด็ก

สภาพปัญหา	แนวทางแก้ไข	วิธีการ/กิจกรรม
3. ด้านเด็กและเยาวชน	1. เสริมสร้างควมมีคุณค่าในตนเอง และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม 2. เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ การรู้จักตนเอง การตัดสินใจ และการวางแผนชีวิต 3. เสริมสร้างความอดทนต่อแรงเสียดทานของสังคม 4. การมีวินัยในตนเองและรับผิดชอบต่อส่วนรวม	1. พิจารณาแผนการจัดกิจกรรมและองค์ประกอบของสื่อการจัดกิจกรรม 2. สร้างเทคโนโลยีที่จะเป็นสื่อในการจัดกิจกรรมสำหรับเด็ก 3. ทดลองจัดกิจกรรมสำหรับเด็ก 4. ประเมินผลที่ตัวเด็ก
4. ด้านครอบครัวและสิ่งแวดล้อม	1. ปรับสภาพแวดล้อม บรรยากาศในที่ทำงาน 2. เน้นให้มีกิจกรรมระหว่างครอบครัวและเด็ก ตลอดจนชุมชนและเด็ก 3. พัฒนาระบบงานสอดคล้องฝ่ายคดี	1. โครงการเมืองน่าอยู่ 2. โครงการชุมชนสัมพันธ์และครอบครัวสัมพันธ์ 3. ส่งบุคลากรผู้รับผิดชอบงานเข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพให้สอดคล้องกับงานที่รับผิดชอบ

จากการติดตามดำเนินงานอย่างไม่เป็นทางการระหว่างผู้วิจัยทั้ง 2 หน่วยงาน พบว่า มีสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปในสถานพินิจฯ คือ การเปลี่ยนแปลงด้านการทำงานของบุคลากรในสถานพินิจฯ ที่ผู้บริหารมองเห็นว่า มีการช่วยเหลือกันในการทำงานดีขึ้น และที่เห็นได้ชัดเจน คือ มีการเสนอโครงการและดำเนินการในรูปแบบการพัฒนางานมากขึ้น ดังที่ผู้บริหารท่านหนึ่งกล่าวถึงบุคลากรในการดูแลของตนว่า “เมื่อก่อนจะเป็นคนเฉยๆ ภาระยะหลังมักจะอาสาทำงานและช่วยงานเพื่อนดี เช่น การอาสาอยู่เวรแทนเพื่อนๆ ทั้งที่ก่อนหน้านี้ไม่เคยปฏิบัติมาก่อน” หรือแม้กระทั่งพนักงานคุมประพฤติหรือผู้คุม ก็ได้ปฏิบัติต่อเด็กดีขึ้น ดังจะเห็นได้จากปฏิกิริยาที่แสดงออกต่อเด็ก ในช่วงเดือนเมษายน ที่เด็กและเยาวชนมีการรวมกลุ่มก่อความวุ่นวายภายในสถานพินิจฯ แต่เจ้าหน้าที่ไม่มีการโต้ตอบ หรือกระทำการรุนแรงใดๆ กับเด็ก ซึ่งเด็กเองก็มองว่าเจ้าหน้าที่เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น ดังคำกล่าวของเด็กที่ว่า

“เจ้าหน้าที่ใจดีกว่าเดิม ไม่มโหมิความยึดหยุ่นมากขึ้น ใจเย็น”

“เมื่อเจ้าหน้าที่อารมณ์ดี ก็ทำให้เรารู้สึกดีขึ้น พวกเราก็นิสัยดีขึ้นกว่าเดิม”

“ถ้าเทียบจากเดิมก็คือ เจ้าหน้าที่ทำรุนแรงเราก็อาจจะโต้ตอบรุนแรงด้วย”

เมื่อพิจารณาจากสภาพแวดล้อมภายในสถานพินิจฯ มองเห็นความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพชัดเจน เช่น การจัดสวนหย่อม การจัดสร้างที่พักผ่อนหย่อนใจหน้าศาลาเยี่ยมญาติสำหรับผู้ปกครองที่มาเยี่ยมเยียนเด็กและเยาวชนในสถานพินิจฯ ในขณะเดียวกันก็เห็นการปรับเปลี่ยนสภาพท่อนนอนของเด็กอยู่ในสภาพดีขึ้น มีการติดตั้งเครื่องกรองน้ำสำหรับดื่มภายในอาคารท่อนนอน

จะเห็นได้ว่าในกระบวนการวิจัยระยะที่ 1 นี้ ถึงแม้ว่าจะอยู่ในขั้นตอนการวิเคราะห์สภาพปัญหา แต่ก็เห็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีเกิดขึ้นในสถานพินิจฯ และคณะผู้วิจัยจากทั้ง 2 หน่วยงาน ได้ร่วมวางแผนการพัฒนาซึ่งจะดำเนินกิจกรรมการพัฒนาในระยะที่ 2 ต่อไปโดยมีวิธีการที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ดังนี้

1. โครงการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาสุขภาพจิตเด็กและเยาวชนสถานพินิจฯ
2. โครงการศึกษาดูงานระบบงานและคุณภาพการบริการ
3. โครงการพัฒนาศักยภาพบุคลากร เพื่อส่งเสริมทักษะการดูแลทางสังคม จิตใจเด็ก

และเยาวชน

4. การจัดทำแผน / กิจกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน
5. พัฒนาและจัดทำสื่อการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน
6. โครงการเมืองน่าอยู่
7. โครงการครอบครัวและชุมชนสัมพันธ์
8. สนับสนุนบุคลากรผู้ดูแลเด็กและเยาวชนให้ได้รับการพัฒนาศักยภาพ สอดคล้องกับ

บทบาทหน้าที่รับผิดชอบ

9. การสร้างแบบวัด เพื่อการประเมินผลการพัฒนาระบบการดูแลเด็กและเยาวชนสถานพินิจฯ ให้สอดคล้องกับรูปแบบการพัฒนา

10. โครงการพัฒนาระบบการจำแนกประเภทเด็กและเยาวชน
11. โครงการพัฒนาการสอนวิชาสามัญ สำหรับเด็กและเยาวชน

บรรณานุกรม

- กระทรวงยุติธรรม. แผนปฏิบัติการ 5 ปี (พ.ศ.2540 – 2544) ศาลและกระทรวงยุติธรรม.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เจียเจริญสิน, ม.ป.ท.
- กระทรวงยุติธรรม. แผนพิทักษ์คุ้มครองสิทธิเด็กเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2540 – 2549.
กรุงเทพฯ : ทินบุตรอาร์ตฟูล, 2540.
- กรมสุขภาพจิต. แผนพัฒนาสุขภาพจิตตามแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับ
ที่ 8 พ.ศ. 2540-2544 ด้านสาธารณสุข. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดสยามอิน
เสิร์ตมาร์เก็ตติ้ง, 2540.
- เกียรติวรรณ อมาตยกุล. สู้ชีวิตด้วยจิตวิทยา. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์,
2531.
- แก่นคุณ วิเศษการ. ผลของกิจกรรมแนะแนวแบบกลุ่มเพื่อพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม
ของเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์
ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย, 2539.
- จันทร์เพ็ญ ชูประภาวรรณและคณะ. รายงานการทบทวนองค์ความรู้เรื่องเด็ก เยาวชนและ
ครอบครัวในประเทศไทย และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการวิจัย สำนักงานกอง
ทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) กรุงเทพฯ, 2541.
- ชนกานต์ บุญชูศรี. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองกับ
การเสริมสร้างพลังอำนาจ ในวิชาชีพของหัวหน้าหอผู้ป่วย โรงพยาบาลชุมชนภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น, 2542.
- นงลักษณ์ บุญไทย. ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุและความสัมพันธ์กับปัจจัยอื่น ๆ.
วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สาธารณสุขศาสตร์) มหาวิทยาลัยบัณฑิต, 2539.
- ประเวศ วะสี. สุขภาพในฐานะอุดมการณ์ของมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ 4 สถาบันวิจัยระบบ
สาธารณสุข นนทบุรี, 2543.
- รุจิรา เจียมอมรรรัตน์, สุทธิพันธ์ พักสุวรรณ และ วัชร อภาธีระพงศ์. แนวคิดพื้นฐานและ
หลักการพยาบาล เล่ม 1. “แนวคิดพื้นฐานกับสภาพของบุคคล ครอบครัวและชุมชน”
เรณู สอนเครือ บรรณาธิการ บริษัทยุทธธินทร์การพิมพ์ จำกัด, 2540
- รุ่งทิวา บุญสิทธิ์. การวิเคราะห์การดำเนินงานของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลาง : ศึกษา
เฉพาะกรณีสถานฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนหญิง. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคม
สงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.
- วนิดา เจียวไพศาลกุล. ปัญหาในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครคุมประพฤติ กระทรวงยุติ
ธรรม : ศึกษาเฉพาะกรณีอาสาสมัครคุมประพฤติจังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์
หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ศรีเรือน แก้วกังวาล. การเตรียมตัวเป็นผู้สูงอายุ : จิตวิทยาวัยกลางคน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ตะเกียง, 2534.
- ศาลเยาวชนและครอบครัว สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม. รายงานประจำปี 2541. ม.ป.ท. 2541.
- สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม. บันทึกรายงานประจำปี พ.ศ. 2538 - 2542. ม.ป.ท, ม.ป.ป.
- สำนักงานจังหวัดอุบลราชธานี. การจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด 5 ปี (2545 - 2549) ฉบับรายงานวิสัยทัศน์ ปัญหาอุปสรรค ข้อจำกัด โอกาส ศักยภาพ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และแนวทางการพัฒนาจังหวัด. ม.ป.ท, 2543.
- หนังสือพิมพ์มติชน. ฉบับวันที่ 20 มีนาคม 2543 หน้า 33 และฉบับวันที่ 21 มีนาคม 2543, หน้า 1 และหน้า 14.
- หนังสือพิมพ์มติชน. บทสัมภาษณ์วิฑูรย์ หาคูณ และวัลลภ ตั้งคณานุรักษ์. ฉบับวันที่ 20 มีนาคม 2543, หน้า 14
- Meisenhelder JB. Self esteem : a closer look at clinical interventions. Int J Nurs Stud 1985; 22 (April - May) : 127 - 135
- Talf LB. Self - esteem in later life : a nursing perspective. Advance in Nursing Science 1985; 8 (October) : 77 - 84

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แนวทางการสนทนากลุ่มเด็กและเยาวชน

แนวคำถามในการสนทนากลุ่มเด็กและเยาวชนสถานพินิจฯ
ประเด็นการสนทนากลุ่ม Focus group เด็ก

1. เข้ามาอยู่ในสถานพินิจฯ นานเท่าใด
2. รู้สึกอย่างไรกับการเข้ามาอยู่ในสถานพินิจฯ
(ภาพรวม, สภาพแวดล้อม, ความเป็นอยู่ทั่ว ๆ ไป)
3. สัมพันธภาพกับเพื่อน ๆ เป็นอย่างไร
4. สัมพันธภาพกับเจ้าหน้าที่ เป็นอย่างไร } (ทางสังคม)
(พ่อบ้าน, ครูฝึก, ผู้ควบคุม, เจ้าหน้าที่อื่น ๆ)
5. สถานพินิจฯ มีกฎระเบียบ ที่ให้ปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันอย่างไร
 - มีความคิดเห็นอย่างไร ต่อกฎระเบียบที่สถานพินิจฯ กำหนดไว้ (ตามการรับรู้ของตน)
 - อะไรที่ทำให้มีความคิดเห็นเช่นนั้น
 - ถ้าคิดว่าไม่เหมาะสม จะมีวิธี/แนวทางการพัฒนาอย่างไร
6. ลักษณะการดูแลของเจ้าหน้าที่ ที่มีต่อพวกเรา (เด็ก) เป็นอย่างไร
 - ดี/เหมาะสม อย่างไร
 - ไม่ดี/ไม่เหมาะสม อย่างไร
 (สีหน้า, ท่าทาง, การทักทาย, การพูดที่สุภาพ, การให้เวลาพูดคุย, การใส่ใจในความรู้สึก, การเอื้ออาทร)
7. ลักษณะการดูแลทางกายภาพทั่วไป เป็นอย่างไร
(อาหาร → เพียงพอ? รสชาติ? ความสะอาด? / เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม → เพียงพอ? เครื่องนอน → ความสะอาด? / การรักษาเมื่อเจ็บป่วย?)
8. ในการอยู่ร่วมกัน มีการรวมกลุ่มในการทำกิจกรรมต่าง ๆ หรือไม่ อย่างไร
(ถ้าคำตอบ ⊖ ถามต่อว่า → รู้สึกอย่างไร มีการแก้ปัญหากันอย่างไร ผล? แนวทาง?)
9. กิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางสถานพินิจฯ จัดให้ มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

แนวคำถามในการสนทนากลุ่มเด็กและเยาวชน (เพิ่มเติม)

ความคิดเห็นต่อตนเอง/การปรับตัว/ครอบครัว/สิ่งแวดล้อม/กิจกรรม

1. แต่ละคนมาจากไหนกันบ้าง ลองเล่าความเป็นมาให้ฟังหน่อยได้ไหม
 - สภาพความเป็นอยู่ก่อนมาที่นี่เป็นอย่างไรบ้าง และเพราะเหตุใดจึงได้มาอยู่ที่นี่
 - บรรยากาศในครอบครัวเป็นอย่างไร/ลักษณะความเป็นอยู่ทางบ้านโดยทั่วไป
2. โดยภาพรวมคิดว่าตนเองเป็นคนอย่างไร/เมื่อมีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นกับตนเอง รู้สึกหวั่นไหวหรือไม่ อย่างไร
3. เมื่อรู้สึกไม่พอใจแสดงอารมณ์และพฤติกรรมอย่างไรบ้าง คิดว่าเหมาะสมหรือไม่
4. เมื่อจะทำอะไรต้องตัดสินใจด้วยตนเอง รู้สึกลำบากใจหรือไม่
5. คิดว่าใครที่มีความสำคัญมากที่สุดในชีวิต เพราะเหตุใด
6. การปรับตัวเมื่อเข้ามาอยู่ในสถานพินิจฯ เป็นอย่างไรบ้าง
7. คิดว่าชีวิตตนเองสับสนวุ่นวายหรือไม่ อย่างไร
8. คิดว่าตนเองต่ำต้อย หรือ ไม่มีความหมายหรือไม่ เพราะเหตุใด
9. เวลาที่มีความทุกข์ใจ (มีปัญหา) ทำอย่างไร ปรึกษาใคร
10. คิดว่าตนเองเป็นที่พึ่งให้ใครได้บ้าง
11. ท่านเคยให้การช่วยเหลือใครบ้าง ในเรื่องใด
12. กับเหตุการณ์ที่ผ่านมา ท่านรู้สึกเสียใจในสิ่งที่ได้ทำไปแล้วมากน้อยเพียงใด เพราะอะไร
13. เมื่อถูกควบคุม/ปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของสถานพินิจฯ ควรเป็นอย่างไร
14. กิจกรรมในสถานพินิจฯ ที่คิดว่าเหมาะสมกับตนเอง ควรเป็นอย่างไร
15. การปรับปรุงตนเองโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน คิดว่ามีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงไร และจะมีประโยชน์ต่อตนเองมากน้อยเพียงไร
16. การเปลี่ยนแปลงตนเองให้เป็นที่พึ่งประสงค์ของสังคม จำเป็นต้องมีผู้แนะนำหรือทดลองทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาตนเอง คิดว่ามีความจำเป็นหรือไม่ อย่างไร
17. ถ้าหากจะมีกิจกรรมให้ทำร่วมกัน ควรใช้เวลาครั้งละประมาณกี่นาที

ภาคผนวก ข

แนวทางการสนทนากลุ่มบุคลากร

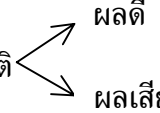
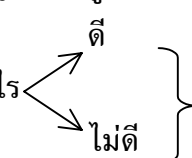
แนวคำถามในการสนทนากลุ่มบุคลากรสถานพินิจฯ

1. ลักษณะการทำงานของสถานพินิจโดยทั่วไปเป็นอย่างไรบ้าง
2. ท่านมีความคิดเห็นต่อเด็กและเยาวชนในสถานพินิจฯ อย่างไรบ้าง
3. ท่านคิดว่าเด็กมีทัศนคติต่อเจ้าหน้าที่และการดูแลอย่างไรบ้าง
4. ท่านคิดว่าบุคลากรให้การดูแลเด็กอย่างไรบ้าง
5. ท่านคิดว่าระบบการดูแลเด็กและเยาวชนที่เป็นอยู่ในปัจจุบันครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม หรือไม่อย่างไร
6. แนวทางการพัฒนาระบบการดูแลเด็กและเยาวชนที่ควรจะดำเนินการและมีความเป็นไปได้ควรทำอย่างไร หรือคิดว่าจะมีแหล่งใดที่จะให้การสนับสนุนช่วยเหลือในการพัฒนาและจะให้เข้ามาช่วยเหลืออย่างไรบ้าง

ภาคผนวก ค

แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับผู้บริหาร

แนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึกในผู้บริหารสถานพินิจฯ
(Indepth Interview)

1. จากประสบการณ์การทำงานของท่าน ท่านมีมุมมองในการดูแลเด็กในสถานพินิจฯ อย่างไร
 ประเด็นย่อย - โครงสร้างบริหาร - ผลงานในการดูแลเด็ก
 - นโยบาย - การพิจารณาความดีความชอบ
 - อัตรากำลังปัจจุบัน - งบประมาณในการพัฒนามีเพียงพอหรือไม่อย่างไร
 - สถานที่และสิ่งแวดล้อม
 - สภาพความเป็นอยู่ของเด็ก
 - กิจกรรมที่ทำ → การติดตามประเมินผล
 - สัมพันธภาพระหว่างเด็กกับเด็ก
 - สัมพันธภาพระหว่างเด็กกับเจ้าหน้าที่
 - การคุมประพฤติ /บทบาท /คุณสมบัติผู้คุมประพฤติ
2. ท่านมีความคิดเห็น (Attitude) ต่อเด็กและเยาวชนในสถานพินิจฯ อย่างไรบ้าง
3. ท่านคิดว่าบุคลากรต่างๆ ให้การดูแลเด็กอย่างไรบ้าง
 ประเด็นย่อย - เขาตระหนักถึงความสำคัญในการดูแลเด็กหรือไม่
 - เขามีทัศนคติต่อเด็กอย่างไร } เพราะอะไรจึงคิดอย่างนั้น?
 ถ้าไม่ดี มีอะไรเป็นปัญหาอุปสรรค → แก้ไขอย่างไรที่ผ่านมา ผล?
 → แนวโน้มจะแก้ไข?
 - เขามีการประชุมปรึกษาปัญหาและแนวทางการดูแลเด็ก?
4. ท่านคิดว่าเด็กมีทัศนคติต่อการดูแลตนเองอย่างไรบ้าง
5. ท่านคิดว่าระบบการดูแลเด็กมีความครอบคลุมทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม หรือไม่
 อย่างไรบ้าง
6. แนวทางการพัฒนาบุคลากร, โครงสร้างบริหาร, นโยบายที่น่าจะเป็นไปได้, ตัวเด็ก รวมถึงแหล่งสนับสนุนที่เข้ามาช่วยเหลือในการพัฒนามีหรือไม่ ถ้ามีจะเข้ามาช่วยเหลืออย่างไรบ้าง

ภาคผนวก ง

แบบสังเกตและบันทึก

แบบสังเกตและบันทึก

เวลา/สถานที่	เรื่อง/สิ่งที่สังเกตพบ

รายนามคณะวิจัย

ชื่อ – สกุล	วุฒิการศึกษา	ตำแหน่ง
1. นายบุญชัย นวมงคลวัฒนา	วุฒิปัตร์แสดงความรู้ความชำนาญ วิชาชีพเวชกรรม (จิตเวชศาสตร์)	นายแพทย์ 9 ผู้อำนวยการโรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์
2. นายบุญมา บุญญาพุทธิพงศ์	ประโยคพิเศษมัธยม นิติศาสตร์บัณฑิต	พนักงานคุมประพฤติ 8 ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็ก และเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี
3. นางรัตติยา ทองแสง	พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต ทางรัฐประศาสนศาสตร์	พยาบาลวิชาชีพ 7 โรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์
4. นางจิรังกูร ญัฐรังสี	ครุศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา)	พยาบาลวิชาชีพ 7 โรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์
5. นายภูมิพงษ์ ขุนฉนมฉำ	วิทยาศาสตรบัณฑิต (จิตวิทยาคลินิก)	พนักงานคุมประพฤติ 6 ว. สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอำนาจเจริญ (ช่วยราชการสถานพินิจฯ จ.อุบลราชธานี)
6. นางสาวสุภาภรณ์ อุปลาบัตติ	พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต (การพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช)	พยาบาลวิชาชีพ 4 โรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์